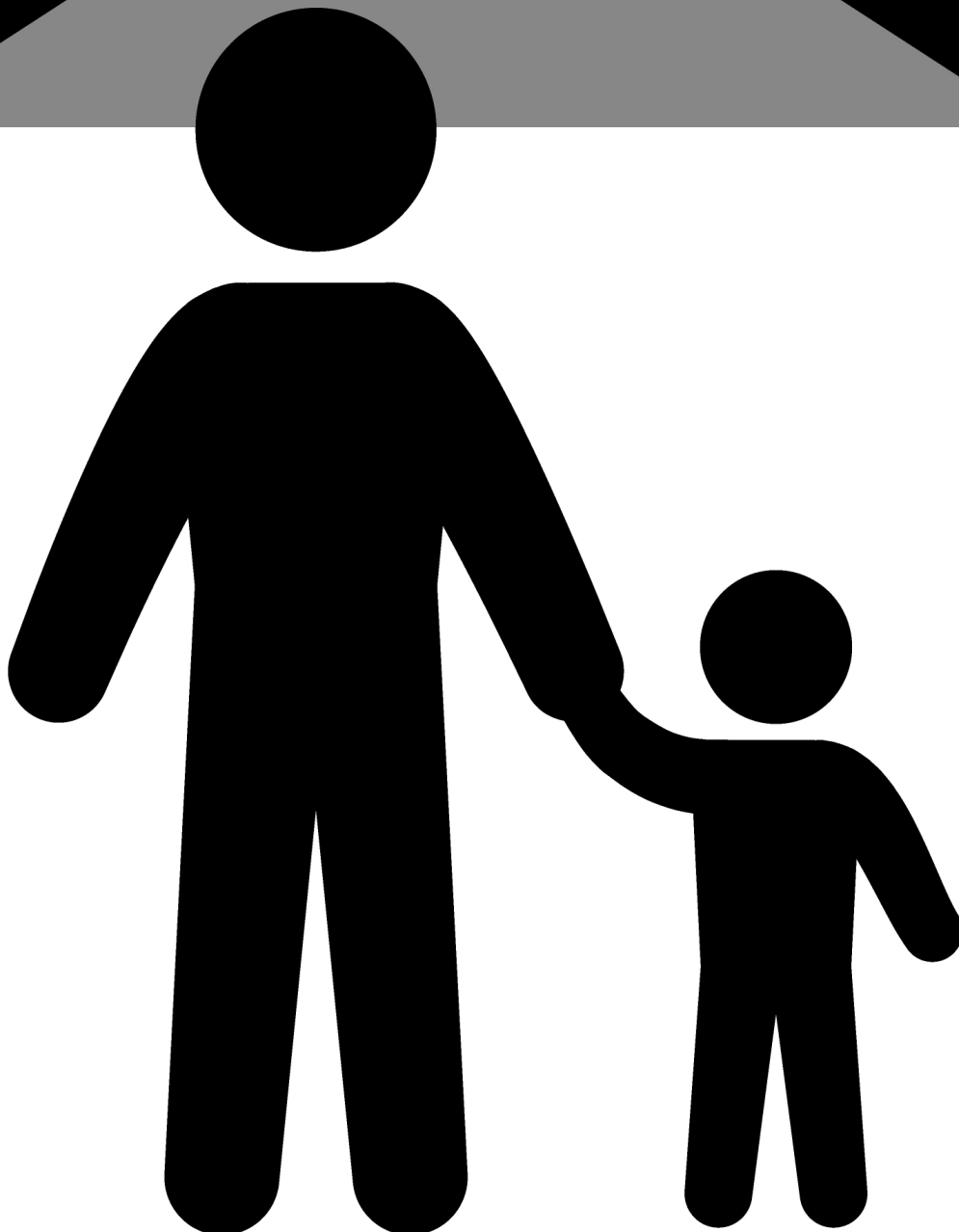

Gezinnen in de maatschappelijke opvang

Opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen

Gezinnen in de maatschappelijke opvang

Opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen

Trimbos-instituut,
Utrecht, 2015

 **Trimbos
instituut**
Netherlands Institute of
Mental Health and Addiction

Colofon

Opdrachtgever

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Projectleiding en uitvoering

M. Planije

M. Tuynman

Met dank aan de begeleidingscommissie

Vanessa Bal, ministerie van VWS

Caroline Verkerk, Jeugdzorg Nederland

Maryn Schut, HVO Querido

Han Kremers, Verdihuis Oss

Rina Beers, Federatie Opvang

Ico Kloppenburg, VNG

Daphne Schreurs, Het Vergeten Kind

Productiebegeleiding

Martin Fraterman

Productie

Canon

Beeld

istockphoto.com

Personen afgebeeld op de omslag van deze uitgave zijn modellen en hebben geen relatie tot het onderwerp van deze uitgave of ieder onderwerp binnen het onderzoeksdomein van het Trimbos-instituut.

Deze uitgave is te downloaden via trimbos.nl/webwinkel met artikelnummer **AF1420**

Trimbos-instituut

Da Costakade 45

Postbus 725

3500 AS Utrecht

T: 030-297 11 00

F: 030-297 11 11

© 2015, Trimbos-instituut, Utrecht.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van het Trimbos-instituut.

Inhoud

Voorwoord	6
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Beperkingen onderzoek	8
1.3 Doel- en vraagstelling	9
1.4 Onderzoeksactiviteiten	9
1.5 Leeswijzer	10
2 Gezinnen in de maatschappelijke opvang	11
2.1 Inleiding	11
2.2 Kanttekeningen bij de cijfers	11
2.3 Aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang	12
2.4 Aantal zelfstandig aangemelde minderjarige jongeren	15
2.5 Aantal gezinnen gehuisvest buiten de maatschappelijke opvang	15
3 Opvang en ondersteuning van gezinnen	17
3.1 Organisatie en capaciteit	17
3.2 Kenmerken van beleid voor gezinnen in de opvang	19
3.3 Ondersteuningsaanbod aan ouders en kinderen in de opvang	21
3.4 Sterke punten en verbetermogelijkheden in de ondersteuning van gezinnen in de opvang	25
4 Samenvatting en conclusies	29
4.1 Conclusies	33
Bijlage 1 Overzicht respons op vragenlijsten MO en GEM	35
Bijlage 2 Tabellenboek	35
Literatuur	43

Voorwoord

Onze dank gaat uit naar de begeleidingscommissie voor hun betrokkenheid en kritische commentaar. We bedanken alle beleidsmedewerkers van de centrumgemeenten en (staf)medewerkers van instellingen voor maatschappelijke opvang voor hun medewerking, kritische commentaar en nuttige aanvullingen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In de media wordt met enige regelmaat bericht over dakloze gezinnen met kinderen die opgevangen zouden worden tussen verslaafde volwassen dakloze mensen. Hierover bestaan zorgen, omdat dit voor kinderen geen geschikte omgevingen zijn om te verblijven. Uit een inventarisatie onder centrumgemeenten uit 2012 (Tuyman, Planije, Hulsbosch, Place, 2013) blijkt dat dit soort situaties relatief weinig voorkomen.

In de Voortgangsbrief aan de Tweede Kamer, meldt de Staatssecretaris van VWS dat ook een laag aantal kinderen in de opvang ongewenst is: *'Streefcijfers, anders dan nul, vind ik (...) niet passend'* (VWS, 2014: 6). Hij wil dan ook *'...beter zicht krijgen op hoe de opvang voor meegebrachte kinderen door gemeenten wordt georganiseerd. Er is thans geen overzicht is van alle arrangementen die de centrumgemeenten aan gezinnen met kinderen bieden en dus ook geen overzicht van het aantal kinderen dat opgevangen wordt in een voorziening waarvan dit niet wenselijk is. Ik zal daarom in het tweede en derde kwartaal van 2015 een inventarisatie laten uitvoeren onder alle centrumgemeenten, als onderdeel van de monitor maatschappelijke opvang. Onderdeel van de inventarisatie is de wijze waarop omgegaan wordt met meegebrachte kinderen. Welk ondersteuningsaanbod hebben gemeenten ontwikkeld voor deze doelgroep? (...) Zo'n inventarisatie is in meerdere opzichten bruikbaar. In de eerste plaats dient zij om uw Kamer te informeren over de gangbare praktijk, maar zij kan ook dienst doen als middel om lacunes in het systeem zichtbaar te maken, waarna daarop kan worden geacteerd. Ten slotte kan een inventarisatie gemeenten op het spoor zetten om bij elkaar te rade te gaan en goede praktijken te delen.'* (VWS, 2014: 7)

Er is behoefte aan een *kwantitatief en gedetailleerd* inzicht in de wijzen waarop dakloze gezinnen met kinderen worden opgevangen in verschillende arrangementen en hoe lang zij daarvan gebruik maken. Specifiek is het van belang om te achterhalen hoe veel kinderen hoe lang opgevangen moeten worden in opvangvoorzieningen die bestemd zijn voor volwassenen met ernstige psychische of verslavingsproblematiek. De voortgangsbrief spreekt van een inventarisatie in *alle* centrumgemeenten.

Het ministerie van VWS vertaalde deze informatiebehoefte in de volgende doelstellingen. Het onderzoek dient zicht te bieden op:

1. Het verblijf dat aangeboden is door de gemeente en of er tijdens dat verblijf specifieke aandacht is voor de kinderen;
2. Hoeveel van de kinderen die zijn meegenomen in de landelijke registratiecijfers van de Federatie Opvang, in welke voorzieningensoort verblijven en hoe lang.
3. Specifieke gemeenten die (structureel) gezinnen in een gemengde noodopvang plaatsen.

Meer in het bijzonder spitst de informatiebehoefte van het Ministerie van VWS zich toe op de volgende vragen:

1. Wat is het beleid rondom opvang en noodopvang van gezinnen?
2. Welk hulpaanbod is aan gezinnen geboden?
3. Om hoeveel gezinnen, hoeveel kinderen gaat het ? (uitgesplitst naar meegenomen kinderen en jongeren onder de 18 jaar die zich zelfstandig melden bij de maatschappelijke opvang)
4. Hoe lang is de verblijfsduur per voorzieningensoort? (nachtopvang/24-uursopvang/specifieke opvang voor gezinnen, enzovoorts)
5. Per zorgvorm: werd de opvang geboden in een aparte unit voor gezinnen of in een ruimte gemengd met anderen?
6. Wordt er specifiek gekeken naar de hulpvraag van het kind? Wordt dat methodisch aangepakt?
7. Is er samenwerking met de jeugdhulp?

1.2 Beperkingen onderzoek

In deze paragraaf beschrijven we wat wel en niet onderzocht is met betrekking tot de ondersteuning van dakloze gezinnen

- Onder een *gezin* verstaan we een huishouden van minstens één volwassene en minstens één minderjarig kind. Koppels van volwassenen zonder kinderen vallen dus niet onder het begrip.
- Hoewel dakloze minderjarigen die niet met een ouder zijn mee gekomen worden gerekend tot de *zwerfjongeren* en niet tot dakloze gezinnen, inventariseren we in dit onderzoek ook beperkt de opvang en ondersteuning van jeugdigen jonger dan 18 jaar die zich zelfstandig hebben aangemeld bij de maatschappelijke opvang.
- We richten ons op de ondersteuning van *rechthebbende* gezinnen op grond van artikel 1.2 Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015). Dit omdat de inventarisatie zich dient te richten op de arrangementen die centrumgemeenten bieden. De opvang van niet rechtmatig in Nederland verblijvende dakloze gezinnen met kinderen wordt geregeld in de Vreemdelingenwet en is een Rijksverantwoordelijkheid.
- De focus van het onderzoek ligt op *opvang* van dakloze gezinnen, omdat de zorgen van volksvertegenwoordigers specifiek daarop betrekking hebben. Daarbij gaat het niet noodzakelijk om opvang in instellingen voor maatschappelijke of vrouwenopvang, maar ook om tijdelijke huisvesting in door de gemeente bekostigde plekken zoals hotels of vakantiehuisjes.
- In de Wmo 2015 wordt geen onderscheid gemaakt tussen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang. De zorgen van het ministerie van VWS richten zich echter niet op de opvang en ondersteuning van de doelgroep van vrouwenopvang. We beperken ons tot de doelgroep van de maatschappelijke opvang.
- Gemeenten hebben een breed scala aan *ondersteuningsarrangementen* tot hun beschikking voor dakloze gezinnen en minderjarigen (bijvoorbeeld schuldhulpverlening, inschrijving in basisregister personen, een uitkering, opvoedondersteuning, Jeugdhulp). De Voortgangsbrief en de vragen van het Ministerie focussen in het bijzonder op hoe men omgaat met *kinderen in de opvang*. We concentreren ons bij deze inventarisatie dan ook vooral daarop: of er oog is voor hun noden, of er samenwerkingsafspraken zijn met instellingen voor Jeugdhulp, en of men gebruik maakt van bepaalde methodieken voor kinderen in de opvang.

Zoals gezegd ligt de focus van dit onderzoek op opvang. Dit betekent dat het onderzoek niet ingaat op ondersteuning in de volle breedte en niet alle dakloze gezinnen worden betrokken. Ontoereikend en onstabiel gehuisveste gezinnen (die bijvoorbeeld vanwege dakloosheid logeren bij kennissen) blijven buiten beeld. Op grond van artikel 1.2.1, lid c Wmo2015 kunnen zij ook geen aanspraak maken op opvang¹. Het onderzoek biedt daarmee geen inzicht in de toegankelijkheid van de opvang voor dakloze gezinnen.

¹ Opvang hoeft op grond van dit artikel alleen verstrekt te worden aan iemand die ... "niet in staat is zich op eigen kracht, met gebruikelijke hulp, met mantelzorg of met hulp van andere personen uit zijn sociale netwerk te handhaven in de samenleving." We wijzen er wel op dat deze gezinnen met een acuut huisvestingsprobleem, die geen aanspraak kunnen maken op maatschappelijke opvang, in een kwetsbare positie verkeren en mogelijk meer of betere ondersteuning nodig hebben dan ze krijgen.

1.3 Doel- en vraagstelling

1.3.1 Doelstelling

Uit de Kamerbrief blijkt dat de inventarisatie inzicht moet opleveren op:

1. Het beleid van centrumgemeenten rondom opvang van dakloze gezinnen;
2. Hoe vaak en hoe lang het voorkomt dat dakloze gezinnen met kinderen niet adequaat worden ondersteund, in het bijzonder in opvangvormen die niet passend zijn voor kinderen;
3. De ondersteuning van minderjarige kinderen in de maatschappelijke opvang.

1.3.2 Vraagstelling

Om aan de doelstelling te kunnen voldoen, moeten de volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

1. Hoe veel dakloze gezinnen maken gebruik van verschillende opvangvormen en hoe lang verblijven zij daar?
 - a. Om hoeveel dakloze gezinnen en minderjarige kinderen gaat het?
 - b. Hoe lang maken gezinnen gebruik van de verschillende opvangvormen?
2. Hoe zien de ondersteuningsarrangementen van gemeenten voor dakloze gezinnen er uit?
 - a. Welk beleid hanteren centrumgemeenten met betrekking tot opvang van dakloze gezinnen?
 - b. Welk opvangaanbod is er voor de doelgroep beschikbaar?
 - c. In hoeverre zijn deze opvangvormen geschikt voor de opvang van dakloze gezinnen?
3. In hoeverre krijgen minderjarige kinderen in de opvang specifieke ondersteuning?

1.4 Onderzoeksactiviteiten

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen ondernamen we de volgende onderzoeksactiviteiten:

Netquestionnaire centrumgemeenten en maatschappelijke opvang

Ter beantwoording van onderzoeksvragen werd een netquestionnaire verstuurd aan de accounthouders maatschappelijke opvang van de 43 centrumgemeenten. Ook verzochten we 35 directeurs van instellingen voor maatschappelijke opvang om de netquestionnaire in te vullen². In de netquestionnaire werden onder andere vragen opgenomen over:

- het beleid en kwaliteitsstandaarden van de gemeente ten aanzien van opvang van dakloze gezinnen, waarbij we expliciet vragen naar normen zoals geformuleerd in de intentieverklaring Kind Centraal (HVK, 2015);
- de verschillende opvangvormen die beschikbaar zijn voor dakloze gezinnen;
- de ondersteuning van kinderen in de opvang;
- knelpunten en goede voorbeelden.

Van de 43 benaderde centrumgemeenten, retourneerden er 32 een (deels) ingevulde vragenlijst; een respons van 74%. Van de 35 benaderde opvanginstellingen, gaven er zes aan geen opvang te bieden aan gezinnen. Van de overige 29 instellingen retourneerden er 17 een ingevulde vragenlijst; een respons van 59% (zie bijlage 1 voor een responsoverzicht).

Telonderzoek

Ter beantwoording van onderzoeksvraag 2, hebben we in de netquestionnaires aan gemeenten en opvanginstellingen ook gevraagd naar kwantitatieve gegevens met betrekking tot gezinnen en kinderen. We vroegen onder meer om gegevens met betrekking tot:

- Aantal gezinnen en meegekomen kinderen (per voorzieningensoort)
- Aantal zelfstandig aangemelde minderjarige jongeren (per voorzieningensoort)
- Verblijfsduur (per voorzieningensoort)

We vroegen om cijfers op peildatum en op jaarbasis.

² In april 2015 verstreekte de Federatie Opvang ons een e-mailadreslijst van 59 directeurs van lidinstellingen. Van deze lidinstellingen vielen er 24 buiten de scope van dit onderzoek, dit betrof o.a. instellingen voor vrouwenopvang, dagopvang, nazorg ex-gedetineerden, jeugdzorg, opvang alleenstaande minderjarige asielzoekers, opvang slachtoffers van mensenhandel, organisaties voor zorg en welzijn en zwerfjongerenopvang.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van dit rapport geven we een beeld van het aantal gezinnen en meegekomen kinderen in de maatschappelijke opvang. Ook gaan we kort in op de verblijfsduur van gezinnen in de opvang en hoe vaak het voorkomt dat gezinnen niet worden toegelaten tot de maatschappelijke opvang. In hoofdstuk 3 geven we een beeld van hoe de opvang van gezinnen is georganiseerd en hoe het ondersteuningsaanbod eruit ziet. In het afsluitende hoofdstuk 4 geven we een samenvatting van de belangrijkste bevindingen, gevolgd door een aantal conclusies. Verspreid over de tekst zijn in kaders enkele praktijkvoorbeelden opgenomen van ondersteuningsaanbod voor dakloze gezinnen.

Arnhem - Tijdelijke opvang voor gezinnen

Gezinnen die door een acute crisissituatie plotseling op straat zijn komen te staan, kunnen bij IrisZorg terecht. Er zijn zes appartementen voor (één ouder) gezinnen, waar mensen maximaal 3 maanden kunnen verblijven.

De (één ouder) gezinnen krijgen tijdelijk onderdak, ondersteuning en begeleiding. Het gaat om mensen die vanwege psychische of sociale problemen, noodsituaties of een combinatie van problemen plotseling hun huis moeten verlaten. Ze kunnen niet bij familie, vrienden of andere hulpinstanties terecht. Het gaat om alleenstaanden (vanaf 18 jaar), (één ouder) gezinnen en echtparen; man/vrouw.

Mensen die gebruik maken van de Tijdelijke opvang ofwel Crisisopvang hebben meestal niet alleen problemen met huisvesting, maar vaak ook met financiën, werk, en relaties. Iedere cliënt krijgt ondersteuning van een vaste begeleider. Samen stellen zij een plan van aanpak op, waarin staat wat de cliënt nodig heeft om weer een eigen woonplek te vinden en hun leven weer op de rit te krijgen.

Werkwijze

IrisZorg werkt samen met de cliënt aan zelfredzaamheid. Vanuit eigen kracht krijgt de cliënt weer grip op zijn leven. Cliënten formuleren hun persoonlijke doelen, IrisZorg geeft praktische hulp. Heeft iemand schulden? Dan staat in het plan van aanpak stap voor stap hoe de cliënt zijn schulden gaat aanpakken en welke hulp hij nodig heeft. Ouders kunnen hulp vragen bij de opvoeding van hun kinderen.

Cliënten die uitstromen naar een eigen woonplek krijgen meestal nog begeleiding van IrisZorg.

Bron: iriszorg.nl/arnhem/tijdelijke-opvang-voor-gezinnen

2 Gezinnen in de maatschappelijke opvang

2.1 Inleiding

In de Monitor Stedelijk Kompas 2012 werd door centrumgemeenten een stijging gesignaleerd van het aantal huishoudens (met name gezinnen) dat zich aanmeldt voor maatschappelijke opvang (Planije, Tuynman, Hulsbosch, 2014). Huurachterstanden, multi-problematiek en een gebrek aan basisvaardigheden zijn veel voorkomende achterliggende problemen. Driekwart (72%) van de centrumgemeenten zag een toename van het beroep op maatschappelijke opvang door gezinnen. Het betreft echter geen harde feiten maar signalen en indicatieve cijfers, onder andere door verschillen in registratiewijzen en definities tussen gemeenten.

Begin 2012 voerde de Federatie Opvang (de landelijke brancheorganisatie van de instellingen voor maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) een quick scan uit naar gezinnen in de maatschappelijke opvang. Hierbij gaf 71 procent van de deelnemende opvangorganisaties (17 van de 24) bevestigend antwoord op de vraag of zij een toename zagen van het aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang. Als redenen voor deze toename werden genoemd de financiële crisis in combinatie met een laag inkomen: door stijgende kosten van het levensonderhoud ontstaan schulden en daarmee een vicieuze cirkel waar mensen niet meer uitkomen. De organisaties zagen vooral veel alleenstaande jonge vrouwen met kinderen, maar signaleerden ook voor het eerst een toename van grote en complete gezinnen. Het ging daarbij vaak om mensen zonder startkwalificatie en met een laag inkomen. Aangegeven werd ook dat er vaak gezinnen moeten worden geweigerd door plaatsgebrek.

De Federatie Opvang beschikt over landelijke registratiecijfers van het aantal unieke cliënten dat hulp vraagt maar registreert daarbij niet hoe vaak het hierbij om gezinnen gaat (Federatie Opvang, 2014; 2015). In de eerder genoemde quick scan van de Federatie Opvang gaven tien van 48 opvanginstellingen aan aanmeldingen en opnames van gezinnen te registreren. Slechts drie instellingen rapporteerden in de quick scan echter gegevens op basis van registraties (Federatie Opvang, 2012). Ook andere studies lieten zien dat cijfers over het aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang zeer beperkt beschikbaar zijn (Kloppenburger et al., 2008; De Ruig et al., 2014).

Eind 2014 wordt in de voortgangsbrief over de maatschappelijke opvang vastgesteld dat er onvoldoende informatie is om uitspraken te doen over de vraag of de druk op de maatschappelijke opvang toeneemt door gezinnen die uit huis zijn gezet. Noch op basis van landelijke cijfers, noch op basis van verdiepend onderzoek bij gemeenten, noch op basis van een groepsdiscussie met praktijkdeskundigen ontstaat een eenduidig beeld (Ministerie van VWS, 2014).

2.2 Kanttekeningen bij de cijfers

In dit onderzoek vroegen we centrumgemeenten en opvanginstellingen hoeveel dakloze gezinnen en (al dan niet met de ouder(s) meegekomen) minderjarige kinderen gebruik maken van verschillende opvangvormen. Bij de gepresenteerde cijfers moeten we de volgende kanttekeningen maken:

- Van de benaderde opvanginstellingen, retourneerden 59% een ingevulde vragenlijst. Daarmee blijven de gegevens van bijna de helft van de opvanginstellingen buiten beeld, inclusief de gegevens van het Leger des Heils, een van de grootste aanbieders van maatschappelijk opvang³. Ook missen de gegevens van een kwart van de centrumgemeenten.
- De aangeleverde gegevens betreffen soms tellingen, soms schattingen.
- Het is niet altijd mogelijk om de cijfers van opvanginstellingen te koppelen aan centrumgemeenten. Er zijn een aantal opvanginstellingen met meerdere locaties, verspreid over het land.
- Voor instellingen voor maatschappelijke opvang is het niet altijd mogelijk om de gevraagde kwantitatieve informatie (aantallen gezinnen, meegekomen kinderen, etc.) te genereren uit de registratiesystemen waarmee ze werken.

³ De Stichting Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg heeft 12 werkeenheden, verspreid over Nederland. In 2014 werd aan 17.438 mensen maatschappelijk opvang geboden (Leger des Heils, 2015).

- Uit eerder verricht onderzoek (bv. Tuynman en Planije, 2013; Tuynman, Muusse en Planije, 2013; Planije et al, 2012) weten we dat er veel ‘ruis’ kan zitten in de door gemeenten en opvang geleverde aantallen. Zo worden bijvoorbeeld niet alle aanmeldingen geregistreerd en niet alle aanmeldingen komen in aanmerking voor maatschappelijke opvang. Er zijn enkele gemeenten die aangeven dat sommige mensen een aanmelding bij de maatschappelijke opvang gebruiken als ‘snelle route’ naar een urgentieverklaring voor een corporatiewoning (in gemeenten waar men soms jaren moet wachten op een sociale huurwoning). Vaak is het ook niet duidelijk wat er met gezinnen gebeurt die zich aanmelden bij de maatschappelijke opvang en daar te horen krijgen dat er geen plek voor hen is.
- Tot slot moet nog opgemerkt worden dat er gemeenten zijn die het ‘OGGz-criterium’ hanteren als toelatingsvoorwaarde. Dat wil zeggen dat als voorwaarde voor toelating tot de maatschappelijke opvang gesteld wordt dat er nog andere problemen moeten spelen naast dakloosheid, zoals bijvoorbeeld verslaving of problemen met de geestelijke gezondheid. Gezinnen die dakloos worden doordat zij de woonlasten niet meer kunnen opbrengen, maar die weinig andere problemen hebben, worden in die gemeenten opgevat als zelfredzaam en krijgen wel ondersteuning, maar komen niet terecht in de registraties over aantallen dakloze mensen.

‘Onze organisatie heeft te maken met vele gemeenten. Bovendien hebben we twee crisisopvangvoorzieningen in een verschillend gebied. De vragen zijn daarmee niet eenduidig te beantwoorden. Wat voor de één geldt hoeft niet voor de ander te gelden.’

De aantallen die in dit rapport worden genoemd, geven dus een beperkt beeld. Het betreft een grove indicatie van de orde van grootte op basis van tellingen en schattingen van gemeenten en opvanginstellingen.

2.3 Aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang

2.3.1 Aantal gezinnen

We vroegen centrumgemeenten en opvanginstellingen om het aantal unieke gezinnen dat op peildatum⁴ en/of jaarbasis verblijft in de maatschappelijke opvang. Dit resulteerde erin dat we van 37 centrumgemeenten over cijfers beschikken (zie bijlage 2, tabel 1 voor een overzicht per gemeente en opvanginstelling). Tabel 2.1 laat zien dat op peildatum bij 37 centrumgemeenten in totaal 797 gezinnen in de maatschappelijke opvang verblijven, op jaarbasis gaat het om 874 gezinnen (bij 34 centrumgemeenten). Het geringe verschil tussen het aantal gezinnen op peildatum en jaarbasis is te verklaren doordat de vraag naar cijfers op jaarbasis een lagere respons kende en soms door andere respondenten werd beantwoord dan de vraag naar cijfers op peildatum. Hierdoor ontbreken bijvoorbeeld de gegevens op jaarbasis van een opvanginstelling met een relatief groot aantal gezinnen op peildatum.

Zoals genoemd in §2.2 zijn er verschillende kanttekeningen te maken bij deze cijfers: we hebben niet van alle centrumgemeenten en opvanginstellingen gegevens ontvangen. De gerapporteerde 800 à 900 gezinnen in de opvang is een minimum aantal, het totale aantal gezinnen in de opvang ligt naar verwachting hoger.

Tabel 2.1 Aantal dakloze gezinnen in de maatschappelijke opvang, op peildatum en op jaarbasis.

	Aantal gezinnen
Peildatum (N=37)	797
Jaarbasis (N=34)	874

De genoemde aantallen in tabel 3.1 zijn in lijn met bevindingen uit de Monitor Stedelijk Kompas 2012: daarin werd gerapporteerd dat in 30 centrumgemeenten in totaal ongeveer 760 gezinnen ‘in beeld komen’ bij de maatschappelijke opvang (Tuynman et al., 2013).

2.3.2 Aantal meegekomen minderjarige kinderen

Op basis van de respons op de vragenlijsten aan gemeenten en opvanginstellingen, beschikken we van 35 centrumgemeenten over (beperkte) informatie over het aantal minderjarige kinderen in de opvang dat is meegekomen met hun ouder(s). In bijlage 2, tabel 2 wordt een overzicht gegeven per gemeente en opvanginstelling.

Tabel 2.2 laat zien dat op peildatum 1223 meegekomen minderjarige kinderen in de opvang verblijven en op jaarbasis 1429. Ook hier geldt dat het geringe verschil tussen het aantal op peildatum en jaarbasis ter verklaren is door responsverschillen.

Tabel 2.2 Aantal meegekomen minderjarige kinderen dat verblijft in de maatschappelijke opvang

	Aantal meegekomen minderjarige kinderen
Peildatum (N=35)	1223
Jaarbasis (N=34)	1429

2.3.3 Aantal gezinnen per voorzieningensoort

We vroegen centrumgemeenten en opvanginstellingen naar aantallen gezinnen per voorzieningensoort. Voor veel gemeenten en opvanginstellingen bleek het niet mogelijk de gevraagde informatie te leveren. Vanwege de lage respons, geven we in tabel 2.3 alleen een overzicht van het aantal gezinnen per voorzieningensoort op jaarbasis. Er zijn te weinig gegevens beschikbaar om representatieve uitspraken te kunnen doen over het aantal gezinnen per voorzieningensoort.

Tabel 2.3 Aantal gezinnen per voorzieningensoort, op jaarbasis.

Opvang specifiek voor gezinnen		
Voorzieningensoort	N	Aantal gezinnen
Crisisopvang voor gezinnen	14	233
Gezinskamers in de 24-uurs opvang	7	144
Doorstroomwoningen voor gezinnen	7	205
Woonbegeleiding voor gezinnen die doorstromen van opvang naar een zelfstandige woning	11	330
Ander aanbod	9	180
Reguliere opvang, niet specifiek voor gezinnen		
Voorzieningensoort	N	Aantal gezinnen
Nachtopvang	7	218
24 uren (crisis) opvang	12	344
24 uren woonvoorziening	8	143
Begeleid wonen	10	188

De cijfers in tabel 2.3 gaan niet over unieke gezinnen: gezinnen kunnen gebruik hebben gemaakt van meerdere voorzieningensoorten, bijvoorbeeld instromen in de nachtopvang en vervolgens doorstromen naar een gezinskamer. Onbekend is hoe lang de gezinnen verbleven in de verschillende voorzieningen (zie ook §2.3.4).

2.3.4 Verblijfsduur van gezinnen in de opvang

Op basis van de respons op de vragenlijsten aan gemeenten en opvanginstellingen, beschikken we van 32 centrumgemeenten over de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen in de maatschappelijke opvang. In deze 32 gemeenten is de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen in de opvang 8,3 maanden, variërend van 3 tot 29 maanden. In bijna tweederde van de gevallen (61%) gaat het om een schatting van de gemiddelde verblijfsduur, de overige 39% baseert het op tellingen.

Slechts voor een beperkt aantal gemeenten en opvanginstellingen bleek het mogelijk om *per voorzieningensoort* aan te geven wat de gemiddelde verblijfsduur was van gezinnen die er gebruik van maakten. De respons op de vraag naar verblijfsduur per voorzieningensoort was te laag om representatieve uitspraken te kunnen doen. Wel wordt in bijlage 2, tabel 3 van de responderende gemeenten en opvanginstellingen een overzicht gegeven van de verblijfsduur per voorzieningensoort.

2.3.5 Gezinnen die niet worden toegelaten

Tabel 2.4 geeft een indruk van hoe vaak het voorkomt dat gezinnen niet worden toegelaten tot de maatschappelijke opvang. Door de antwoorden van centrumgemeenten en opvanginstellingen te combineren, hebben we van 39 centrumgemeenten een beeld.

Tabel 2.4 Worden gezinnen toegelaten tot de maatschappelijke opvang

Komt het voor dat rechthebbende gezinnen niet worden toegelaten tot de maatschappelijke opvang?		
	N	%
Nee, gezinnen worden altijd opgevangen	18	46
Ja	8	21
Anders	13	33
Totaal	39	100

In bijna de helft (46%) van de gemeenten worden gezinnen altijd opgevangen. Volgens een op de vijf respondenten (21%) komt het voor dat gezinnen niet worden toegelaten tot de opvang en een derde (33%) geeft de antwoordmogelijkheid 'anders'. Als toelichting bij het antwoord 'anders' wordt door responderende gemeenten en opvanginstellingen opgemerkt dat de (crisis)opvangcapaciteit onvoldoende is, waardoor gezinnen op een wachtlijst (soms met wachtlijstbegeleiding) komen. Er wordt dan bekeken of er op een andere wijze toch tijdelijk onderdak geregeld kan worden, al dan niet in andere regio's. Als dit niet kan, worden soms noodbedden aangeboden. De indruk bestaat dat de meeste gemeenten en opvanginstellingen te allen tijde proberen te voorkomen dat gezinnen op straat terecht komen. Een van de gemeenten geeft aan dat zij samen met de woningbouw trachten om andere passende oplossingen aan te bieden, zoals tijdelijke huisvesting in sloopwoningen.

'Gezinnen slapen niet op straat. Het komt voor dat gezinnen welkom zijn, maar dat de hulp die het gezin nodig heeft niet toereikend is, dan wordt er onder regie van de gemeente gekeken wat mogelijk is.'

Een andere gemeente geeft aan dat dakloze gezinnen niet in de maatschappelijke opvang worden opgevangen maar ondersteuning krijgen via het tweedekans beleid van de woningcorporaties en begeleiding van het OGGz-netwerk. Ook zijn er gemeenten die opmerken dat zij dakloze gezinnen (ambulante) ondersteuning bieden op basis van maatwerk. Indien de maatschappelijke opvang geen passende maatwerkvoorziening is, wordt in overleg gezocht naar alternatieve, geschikte oplossingen.

Zeven gemeenten en drie opvanginstellingen geven aan dat ze zicht hebben op het aantal gezinnen dat niet wordt toegelaten tot de opvang. Slechts vier gemeenten/opvanginstellingen leverden cijfermatige informatie over het aantal niet toegelaten gezinnen. Hierdoor zijn geen uitspraken mogelijk over het landelijke aantal gezinnen dat niet wordt toegelaten tot de opvang.

De vaakst genoemde reden waarom gemeenten en/of opvanginstellingen gezinnen niet toelaten tot de opvang is een gebrek aan plaats/capaciteitstekort. Daarnaast worden de volgende, deels samenhangende, redenen genoemd:

- De maatschappelijke opvang is geen passende (maatwerk)voorziening voor gezinnen.
- Gezinnen kampen met name met een huisvestingsvraag; er is geen sprake van meervoudige problematiek in combinatie met niet-zelfredzaamheid. Als bij een gezin "slechts" sprake is van gebrek aan woonruimte, dan geeft de gemeente er de voorkeur aan dat het gezin bij familie of binnen netwerk verblijft. Verblijf in een opvangvoorziening is kostbaar.
- Geen specifieke gezinsopvang en een te grote druk op de reguliere (crisis)opvang
- Geen regiobinding

2.4 Aantal zelfstandig aangemelde minderjarige jongeren

Landelijke registratiecijfers van de Federatie Opvang laten een daling zien van 29% van het aantal minderjarige kinderen (0-17 jaar) in de periode 2010-2013 (van 3.584 in 2010 naar 2.554 in 2013). Onbekend is of en in hoeverre deze minderjarige kinderen zijn meegekomen met hun ouder(s) (Federatie Opvang, 2014). Landelijke cijfers over 2014 komen eind 2015 beschikbaar (Federatie Opvang, 2015).

We vroegen centrumgemeenten en opvanginstellingen naar het aantal minderjarige, zelfstandig aangemelde jongeren in de opvang. Volgens zes van de 22 responderende gemeenten (27%) en drie van 17 responderende opvanginstellingen (18%) komt het voor dat er minderjarige jongeren in de opvang verblijven die zich zelfstandig hebben aangemeld. Slechts van zes gemeenten zijn cijfers aangeleverd (vier van gemeenten, twee van opvanginstellingen); in totaal rapporteren zij 35 zelfstandig aangemelde minderjarige jongeren op peildatum. Dit is een te magere basis om representatieve uitspraken te kunnen doen over het aantal zelfstandig aangemelde, minderjarige jongeren dat in de opvang verblijft.

2.5 Aantal gezinnen gehuisvest buiten de maatschappelijke opvang

We vroegen centrumgemeenten of het voorkomt dat dakloze gezinnen (al dan niet op grond van een Wmo-beschikking) tijdelijk worden gehuisvest op plekken buiten de maatschappelijke opvang. Het betreft bijvoorbeeld plekken zoals hotels, vakantiehuisjes, leegstaande gezinswoningen (genomineerd voor sloop), HOD/antikraak of andere alternatieve huisvestingsvormen (tabel 2.5).

Tabel 2.5 Gemeentelijke huisvesting van dakloze gezinnen buiten de maatschappelijke opvang

Komt het voor dat uw gemeente dakloze gezinnen tijdelijk huisvest buiten de maatschappelijke opvang?		
	N	%
Nee	13	43
Ja	14	47
Anders	1	3
Weet niet	2	7
Totaal	30	100

Zoals uit tabel 2.5 blijkt, komt het in 14 van de 30 responderende gemeenten (47%) voor dat mensen gehuisvest worden buiten de maatschappelijke opvang. Slechts zeven gemeenten gaven aan (enigszins) zicht te hebben op het aantal gezinnen dat tijdelijk is gehuisvest, cijfers ontbreken echter grotendeels. Drie gemeenten gaven aan in totaal 28 gezinnen gehuisvest te hebben in recreatievoorzieningen (hotels, vakantiehuisjes, stacaravan). Enkele gezinnen zijn gehuisvest in tijdelijk leegstaande gezinswoningen of antikraak woningen.

Ook ontbreekt het zicht op de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen in door gemeente beschikbaar gestelde plekken buiten de maatschappelijke opvang.

Den Haag - Noodopvang voor gezinnen

Noodopvang is bedoeld voor gezinnen in acute nood. Het gezin kan maximaal 6 maanden in de woonruimte verblijven. De noodopvang is beschikbaar voor gezinnen met kinderen die jonger zijn dan 18 jaar. Er is geen ruimte voor huisdieren. De noodopvang is alleen beschikbaar voor gezinnen met een inkomen. Het gezin betaalt een bijdrage die afhankelijk is van de hoogte van het inkomen.

Gezinnen kunnen noodopvang aanvragen bij de afdeling Bijzondere Hulpverlening van de gemeente Den Haag.

Dakloze gezinnen met meervoudige problemen

De gemeente Den Haag heeft in samenwerking met Stichting Noodopvang Haaglanden twintig woningen gerealiseerd voor dakloze gezinnen met meervoudige problematiek. Gezinnen kunnen zich melden bij het Centraal Coördinatiepunt, waarna het CCP zorgt voor de juiste hulp. De twintig woningen zijn gelegen buiten de reguliere maatschappelijke opvang. Het gaat om huizen die liggen in kindvriendelijke wijken, dichtbij scholen, openbaar vervoer en andere voorzieningen.

Begeleiding en hulp

De gezinnen krijgen begeleiding van gezinscoaches van de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG). Ook kan op andere terreinen hulp worden ingeschakeld. Het is de bedoeling dat de gezinnen een zelfstandige huishouding voeren.

Bron: ggdhaaglanden.nl/daklozenzorg/noodopvang-voor-gezinnen.html

3 Opvang en ondersteuning van gezinnen

In de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 is vastgelegd dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor het bieden van opvang: 'onderdak en begeleiding voor personen die de thuissituatie hebben verlaten, al dan niet in verband met risico's voor hun veiligheid als gevolg van huiselijk geweld, en niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving'. De opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen wordt meestal uitgevoerd door instellingen voor maatschappelijke opvang.

Begin 2015 ondertekenden de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Jeugdzorg Nederland, de Federatie Opvang, het ministerie van VWS en enkele zorgorganisaties de intentieverklaring 'Kind Centraal'. Met deze intentieverklaring committeren zij zich aan de vijf wensen van stichting Het Vergeten Kind om de omstandigheden van kinderen in de opvang te verbeteren en te voorkomen dat zij in de opvang terecht komen:

1. Zo min mogelijk kinderen worden in leefgroepen opgevangen.
2. Kinderen in alle opvangcentra kunnen spelen, sporten en ontspannen.
3. Er verblijven geen gezinnen met kinderen of alleenstaande kinderen
4. Kinderen verblijven niet langer dan vier weken in een crisisopvang.
5. Alle kinderen in de vrouwenopvang krijgen specialistische hulp.

Deze vijf wensen bieden een concreet kader voor de afspraken tussen het Rijk, gemeenten, zorgpartners en maatschappelijke organisaties, gericht op het verbeteren van de kwaliteit en veiligheid van het leven van kinderen in de opvang; én de voorwaarden te scheppen om de instroom van kinderen en jongeren in de opvang terug te dringen (Intentieverklaring 'Kind Centraal', 2015).

In dit hoofdstuk rapporteren we over een aantal onderdelen van de intentieverklaring die relevant zijn voor de maatschappelijke opvang.

3.1 Organisatie en capaciteit

Hoe is de opvang van gezinnen georganiseerd? Er zijn verschillende varianten mogelijk, die al dan niet gecombineerd voorkomen (zie bijlage 2, tabel 4 voor een overzicht per gemeente). Ongeveer de helft van de gemeenten (53%) en opvanginstellingen (47%) geeft aan dat de opvang van gezinnen fysiek is gescheiden van de 'reguliere' daklozenopvang (tabel 3.1). Hiervan geven elf gemeenten en vier opvanginstellingen aan dat dit de enige wijze is waarop gezinnen worden opgevangen. Volgens een kwart (25%) van de gemeenten en de helft (53%) van de opvanginstellingen worden gezinnen opgevangen in aparte units binnen de maatschappelijke opvang. Hiervan zeggen vijf gemeenten en vijf opvanginstellingen dat dit de enige opvangwijze van gezinnen is. In ongeveer een derde van de gemeenten (28%) en opvanginstellingen (35%) komt het voor dat er geen fysieke scheiding is van gezinsopvang en daklozenopvang: volgens zes gemeenten en drie opvanginstellingen is dit de enige wijze van opvang van gezinnen.

In totaal zijn er negentien gemeenten (59%) en elf opvanginstellingen (64%) waar alleen gezinsopvang wordt geboden die fysiek is gescheiden van de daklozenopvang (hetzij in aparte units, hetzij in voorzieningen buiten de instelling voor maatschappelijke opvang). In dertien gemeenten en zes opvanginstellingen vindt de gezinsopvang plaats zowel binnen als buiten de daklozenopvang.

Tabel 3.1 Fysieke organisatie van de opvang van dakloze gezinnen, in procenten*

	Gemeenten (N=32)	Opvang (N=17)
Opvang van gezinnen vindt plaats in voorzieningen buiten de instelling voor maatschappelijke opvang (de gezinsopvang is fysiek gescheiden van de daklozenopvang)	53	47
Opvang van gezinnen vindt plaats in aparte units binnen de instelling voor maatschappelijke opvang	25	53
Opvang van gezinnen vindt plaats binnen de instelling voor maatschappelijke opvang; er is geen sprake van fysieke scheiding van gezinsopvang en daklozenopvang	28	35
Anders	6	-

*Telt op tot meer dan 100%, meerdere antwoorden mogelijk

We vroegen gemeenten en opvanginstellingen of en in hoeverre een aantal vormen van zorg- en ondersteuning *in de gemeente* aanwezig is, specifiek voor dakloze gezinnen met kinderen. Ook vroegen we of de bestaande capaciteit *in de regio* volgens gemeenten en opvanginstellingen voldoende is (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Aanbod specifiek voor dakloze gezinnen met kinderen, in procenten

	Gemeenten		Opvang	
	Aanwezig in gemeente (N=30)	Voldoende capaciteit in regio (N=28-29)	Aanwezig in gemeente (N=16-17)	Voldoende capaciteit in regio (N=11-15)
Preventieve woonbegeleiding (voor gezinnen die uit hun woning dreigen te worden gezet vanwege overlastgevend gedrag of huurachterstand)	93	62	53	50
Crisisopvang voor gezinnen	77	35	59	17
Gezinskamers in de 24-uurs opvang	40	11	63	-
Doorstroomwoningen voor gezinnen	57	24	59	7
Woonbegeleiding voor gezinnen die doorstromen van opvang naar een zelfstandige woning	90	59	94	47

Zoals tabel 3.2 laat zien, beschikken vrijwel alle responderende gemeenten over preventieve woonbegeleiding⁵ (93%) en woonbegeleiding bij doorstroming naar een zelfstandige woning (90%). In driekwart van de gemeenten is er crisisopvang specifiek voor gezinnen aanwezig. De opvangcapaciteit in de regio is volgens de meeste gemeenten niet voldoende. Alleen bij preventieve woonbegeleiding en woonbegeleiding bij doorstroming naar een zelfstandige woning is meer dan de helft van de gemeenten van mening dat de capaciteit in de regio voldoet.

Bijna alle responderende opvanginstellingen (94%) geven aan dat zij gezinnen woonbegeleiding bieden wanneer zij doorstromen naar een zelfstandige woning. Een derde van de opvanginstellingen beschikt over gezinskamers in de 24-uursopvang. Ruim de helft van de opvanginstellingen biedt aan gezinnen crisisopvang (59%), doorstroomwoningen (59%) en preventieve woonbegeleiding (53%). Volgens de opvanginstellingen is de capaciteit in de regio niet voldoende: slechts de helft van de opvanginstellingen is van mening dat de capaciteit voor (preventieve) woonbegeleiding voldoende is.

⁵ Preventieve woonbegeleiding begeleidt mensen die wel een dak boven hun hoofd hebben, maar moeite hebben om dat vast te houden. Preventieve woonbegeleiding vindt vaak plaats in samenwerking met woningbouwcorporatie, de stads- of kredietbank en maatschappelijk werk, om te voorkomen dat mensen op straat komen te staan als gevolg van schulden.

3.2 Kenmerken van beleid voor gezinnen in de opvang

Centrumgemeenten en opvanginstellingen is gevraagd om aan te geven in hoeverre ze het eens zijn met een aantal stellingen over het voorkómen dat gezinnen dakloos worden (tabel 3.3). Met betrekking tot preventie, zijn vrijwel alle gemeenten (90%) en veel opvanginstellingen (77%) het eens met de uitspraak dat ketenpartners onderling de hulpverlening afstemmen bij dreigende dakloosheid van gezinnen. Driekwart van de centrumgemeenten (80%) en opvanginstellingen (75%) is het eens met de stelling dat gezinnen een bijzondere aandachtsgroep zijn bij het voorkómen van dakloosheid.

Volgens 80% van de gemeenten en een derde van de opvanginstellingen (35%) zijn afspraken gemaakt met woningcorporaties over het melden van huurachterstand, zodat interventies kunnen plaatsvinden om huisuitzetting te voorkomen. Ongeveer tweederde van de gemeenten (63%) en opvanginstellingen (59%) is van mening dat er altijd naar alternatieve huisvesting wordt gezocht om te voorkomen dat gezinnen op straat komen te staan. Bij dreigende huisuitzetting van gezinnen hanteert 60% van de gemeenten 'tweedekans' maatregelen. Bijvoorbeeld: een gezin krijgt na huisuitzetting van de gemeente een woning toegewezen met voorwaarden, op naam van een hulpverlenende instelling.

Tabel 3.3 Mate waarin centrumgemeenten en opvanginstellingen het eens of oneens zijn met stellingen over preventie van dakloosheid van gezinnen met kinderen, in procenten

	Gemeenten (N=30)		Opvang (N=16-17)	
	Eens	Oneens	Eens	Oneens
(Keten-)partners stemmen de hulpverlening onderling af als het gaat om gezinnen die op straat dreigen te komen	90	3	77	24
Bij het voorkómen van dakloosheid zijn gezinnen een bijzondere aandachtsgroep	80	10	75	-
Er zijn afspraken gemaakt met woningcorporaties over het melden van huurachterstand, zodat interventies kunnen plaatsvinden om huisuitzetting te voorkomen	80	3	35	18
Dakloze gezinnen komen onder geen beding op straat te staan: er wordt altijd naar alternatieve huisvesting gezocht.	63	13	59	24
Bij dreigende huisuitzetting van gezinnen hanteert de gemeente zogenoemde 'tweedekans maatregelen en/of laatste kansbeleid'	60	7	41	29

We legden een aantal stellingen voor over ondersteuning, uitstroom en integraal beleid (tabel 3.4). Driekwart van de gemeenten (73%) en 59% van de opvanginstellingen is het eens met de uitspraak dat gezinnen in de opvang passende hulp en ondersteuning krijgen. Volgens tweederde (66%) van de gemeenten zijn er met ketenpartners afspraken gemaakt over door-, en uitstroom van gezinnen in de opvang. Vanuit de opvangsector is het beeld minder eenduidig: een derde is het eens met deze stelling maar 41% van de opvanginstellingen is het er niet mee eens.

Driekwart van de gemeenten (60%) en opvanginstellingen (71%) is van mening dat het aantal beschikbare woningen voor gezinnen in de opvang onvoldoende is.

Een derde van de gemeenten (35%) en een vijfde van de opvanginstellingen (19%) vindt dat in het inkoopbeleid de samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp gestimuleerd wordt, bijna de helft van de gemeenten (43%) en tweederde (63%) van de opvanginstellingen heeft hiervan geen goed beeld of is neutraal. Dat diffuse beeld is terug te zien in de stelling dat er voor dakloze gezinnen sprake is van een integraal beleid Wmo-Jeugdwet: een op de vijf gemeenten is het eens met de stelling, eenzelfde aandeel is het oneens (50% is neutraal of weet het niet). Van de opvanginstellingen is 12% het eens en 24% oneens met de stelling (tweederde (64%) is neutraal of weet het niet). Het belang van afstemming van het gemeentelijk Wmo-beleid ten aanzien van de opvang van dakloze gezinnen op het Jeugdwet-beleid voor multi-probleemgezinnen lijkt (nog) niet als zodanig door gemeenten en opvanginstellingen herkend te worden.

Tabel 3.4 Mate waarin centrumgemeenten en opvanginstellingen het eens of oneens zijn met stellingen over ondersteuning, uitstroom en integraal beleid, in procenten

	Gemeenten (N=29)		Opvang (N=16-17)	
	Eens	Oneens	Eens	Oneens
Gezinnen in de opvang krijgen de hulp en ondersteuning die bij ze past	73	3	59	6
De gemeente heeft met de (keten)partners concrete afspraken gemaakt over door-, en uitstroom van gezinnen in de opvang	66	10	35	41
Er zijn voldoende woningen beschikbaar voor gezinnen in de opvang	27	60	12	71
De gemeente stimuleert in het inkoopbeleid samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulpaanbieders voor kinderen die in de opvang verblijven*.	35	17	19	19
Het gemeentelijk Wmo-beleid ten aanzien van de opvang van dakloze gezinnen is afgestemd op het Jeugdwet-beleid voor multi-probleemgezinnen: er is er voor dakloze gezinnen een integraal beleid Wmo-Jeugdwet	23	20	12	24

* Zie bijlage 2, tabel 5 voor een overzicht per gemeente.

3.2.1 Beleid specifiek voor gezinnen en kinderen in de maatschappelijke opvang

Zeven van de dertig responderende gemeenten (23%) geven desgevraagd aan dat zij (beschreven) beleid hebben ontwikkeld, waarin staat beschreven waaraan de ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang moet voldoen. Zeventien gemeenten (57%) hebben geen specifiek beleid voor ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang. Enkele van deze gemeenten merken op dat in de financiering van/productafspraken met de opvanginstelling wel kwaliteitseisen worden gesteld aan de aard en omvang van de te bieden ondersteuning. Deze zijn ook van toepassing op gezinnen. Ook wordt genoemd dat de ondersteuning van gezinnen een agendapunt is in de reguliere overlegvormen met zorgaanbieders. Opmerkelijk is dat zes gemeenten aangeven niet te weten of ze specifiek beleid hebben voor ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang.

Als belangrijkste speerpunten van het beleid te ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang, noemden gemeenten het volgende:

- Met de instelling voor maatschappelijke opvang is afgesproken dat goede woonbegeleiding wordt geboden aan gezinnen en dat er een zorgplan wordt opgesteld gericht op maatschappelijk herstel. Ook voor de kinderen moet een plan worden opgesteld voor de ondersteuning en hulp aan kinderen, in samenwerking met de reeds betrokken hulpverleningsinstellingen. Er zijn regionaal afspraken gemaakt tussen gemeenten over de verdeling van bijkomende kosten (uitkeringen, Wmo voorzieningen en jeugdhulp). De proces- en werkafspraken zijn vastgelegd in een protocol.
- Bij de toegang tot de keten is veel aandacht voor de veiligheid van de kinderen. Tijdens de toegangsscreening van wordt de Zelfredzaamheidsmatrix gebruikt die speciaal is aangepast met een onderdeel 'zorg voor kinderen'. Indien nodig wordt het advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling (Veilig Thuis) ingeschakeld. Als het gezin voldoet aan de toegangscriteria voor de maatschappelijke opvang, wordt een trajectplan geschreven met daarin aandacht voor zowel ouders als kinderen.
- Het voorkómen dat gezinnen en kinderen in de opvang terecht komen. Gezinnen met kinderen worden te allen tijde opgevangen en ondersteund.
- Geen gezin op straat. De opvang dient zo kort mogelijk te zijn. Zo gauw als het mogelijk is, dient het gezin weer een eigen woning te krijgen waar het gezin haar leven weer kan oppakken en kinderen kunnen settelen. Ook in de opvang voeren gezinnen hun eigen huishouden, het gezinsleven moet zo veel mogelijk doorgang hebben. Er is ondersteuning door Centrum voor Jeugd en Gezin voor het perspectief van het kind. Er is een specifiek aanmeldprocedure voor gezinnen bij het aanmeldloket. Er vindt directe toewijzing naar de opvang plaats. Er is extra aandacht voor het op orde brengen van financiën.
- Ondersteuning aan kinderen bij eventuele psychische schade die wordt opgelopen door de ervaringen voorafgaand en tijdens het verblijf in de opvang.

Twaalf van de 17 responderende opvanginstellingen (70%) geven aan dat ze beschikken over een ondersteuningsaanbod en/of methodiek, specifiek voor meegebrachte kinderen in de maatschappelijke opvang. Meerdere instellingen geven aan dat het de Veerkrachtmethodiek betreft (zie §3.3.4).

Vrijwel alle responderende opvanginstellingen (N=17) geven aan dat ouders gezamenlijk met kinderen worden opgevangen. Een opvanginstelling geeft aan dat het wel eens voorkomt dat een aantal van de kinderen wordt opgevangen in een andere voorziening dan de ouders. Met uitzondering van een, geven alle responderende opvanginstellingen aan dat ze afspraken maken over de begeleiding van de kinderen die zijn meegekomen met de ouders.

3.3 Ondersteuningsaanbod aan ouders en kinderen in de opvang

3.3.1 Voorkómen dat kinderen in de maatschappelijke opvang terecht komen

Tabel 3.5 geeft weer in hoeverre gemeenten het eens zijn met een aantal stellingen over het voorkómen van kinderen in de opvang. De stellingen zijn grotendeels ontleend aan de intentieverklaring 'Kind Centraal' (zie inleiding hoofdstuk 3). Zoals blijkt uit tabel 3.5, zijn alle responderende gemeenten het eens met de stelling dat hulpverleners bij dreigende dakloosheid standaard kijken of er kinderen bij betrokken zijn. De meeste (86%) gemeenten geven aan dat ouders bij dreigende situaties uit huis geplaatst kunnen worden of thuis intensieve begeleiding kunnen krijgen. Er lijkt nog ruimte voor verbetering als het gaat om het ontwikkelen van een heldere gemeentelijke visie op herkenning van probleemgezinnen om dakloosheid van gezinnen te voorkomen. Minder de helft van de gemeenten is het eens met de stelling over de signalerende functie van professionals die een rol spelen in de leefwereld van kinderen. Hier liggen kansen om te voorkomen dat kinderen opvangen moeten worden buiten het eigen huis.

Tabel 3.5 Mate waarin centrumgemeenten het eens of oneens zijn met stellingen over preventie van dakloosheid van gezinnen met kinderen, in procenten

	Gemeenten (N=29)	
	Eens	Oneens
Bij dreigende dakloosheid kijken hulpverleners standaard of er kinderen bij betrokken zijn	100	-
Bij dreigende situaties kunnen de ouders/ opvoeders uit huis geplaatst worden of intensief worden begeleid in de thuissituatie.	86	-
Er is een heldere gemeentelijke visie op herkenning van probleemgezinnen om dakloosheid van gezinnen te kunnen voorkomen	52	21
Alle professionals die in de leefwereld van kinderen een rol spelen, zijn in staat om signalen die kunnen leiden tot een crisissituatie te herkennen, te wegen en nemen er verantwoordelijkheid voor. Hiermee moet opvang buiten het eigen huis (Jeugdhulp, vrouwenhulpverlening, maatschappelijke opvang) worden voorkomen.	45	14

3.3.2 Zo min mogelijk kinderen in de opvang

Hoewel het de intentie is dat gezinnen met kinderen zo kort mogelijk in de opvang verblijven, geven opvanginstellingen aan dat dit in de praktijk niet altijd lukt (tabel 3.6). Waar de helft van de gemeenten (52%) het eens is met de stelling dat kinderen en hun ouder(s) niet langer dan noodzakelijk in de opvang verblijven, geeft tweederde van de opvanginstellingen (65%) aan het hier niet mee eens te zijn. Mogelijk openbaart zich hier het verschil tussen de wens van de gemeenten tegenover de praktijkervaring van de opvanginstelling. Ook lukt het volgens de meeste respondenten niet om het verblijf in een crisisopvang te beperken tot vier weken. Mogelijke verklaringen voor het noodgedwongen lange verblijf in de opvang worden geschetst in §3.4.2.

Hoewel het om een relatief klein aantal responderende opvanginstellingen gaat, valt op dat tweederde (65%) van hen aangeeft dat er na opvang of behandeling niet snel zelfstandige huisvesting beschikbaar is voor ouder en kind.

Tabel 3.6 Mate waarin centrumgemeenten en opvanginstellingen het eens of oneens zijn met stellingen* over het verblijf van kinderen in de opvang, in procenten

	Gemeenten (N=29)		Opvang (N=16-17)	
	Eens	Oneens	Eens	Oneens
Kinderen en hun ouder(s) verblijven niet langer in de opvang dan strikt noodzakelijk.	52	38	24	65
Na crisisopvang of behandeling is er, indien nodig, zo snel mogelijk zelfstandige huisvesting voor ouder(s) en kinderen beschikbaar.	41	38	12	65

* Ontleend aan intentieverklaring 'Kind Centraal', zie inleiding hoofdstuk 3.

'Kinderen blijven vaak te lang binnen de opvang omdat er te weinig doorstroomvoorzieningen of huurwoningen beschikbaar zijn. Afstemming op kinderen en hen de beste situatie bieden wordt zeer hoog opgenomen en we doen wat mogelijk is om de beste situatie te bieden. Echter, een opvangcentrum is nooit de wenselijke plek voor kinderen om te verblijven en kun je dus geen ideale situatie en woonomgeving bieden.'

3.3.3 Veiligheid en kwaliteit van leven

Tijdens hun verblijf in de opvang, moet de kwaliteit van leven en veiligheid van kinderen voorop staan. Volgens (vrijwel) alle gemeenten en opvanginstellingen verblijven er geen alleenstaande kinderen in de opvang van dakloze volwassenen (tabel 3.7). Veel gemeenten (79%) en bijna tweederde (59%) van de opvanginstellingen zijn het eens met de stelling dat kinderen in de opvang stabiliteit wordt geboden.

Hoewel de meeste gemeenten (79%) het eens zijn met de stelling dat gezinnen met kinderen niet in dezelfde ruimte verblijven als dakloze mensen met psychiatrische- of verslavingsproblemen, lijkt dit in de praktijk niet altijd het geval: minder dan de helft van de opvanginstellingen is het eens met de stelling. Driekwart van de opvanginstellingen (77%) geeft aan dat er wordt samengewerkt met professionals uit de jeugdhulp om een inschatting te maken van de veiligheid van kinderen. Ook heeft driekwart van de instellingen afspraken gemaakt over het creëren van een veilig gevoel voor kinderen in de opvang. Volgens de helft van de gemeenten en bijna driekwart van de opvanginstellingen hebben ouder en kind in de opvang een eigen wooneenheid waar ze samen kunnen zijn als gezin.

Er lijkt in veel opvanginstellingen nog onvoldoende gelegenheid en ruimte voor kinderen om te kunnen spelen en ontspannen.

Tabel 3.7 Mate waarin centrumgemeenten en opvanginstellingen het eens of oneens zijn met stellingen* over veiligheid en kwaliteit van leven van kinderen in de opvang, in procenten

	Gemeenten (N=29)		Opvang (N=16-17)	
	Eens	Oneens	Eens	Oneens
Er verblijven geen alleenstaande kinderen in de opvang van dakloze volwassenen.	100	-	82	6
Kinderen in de opvang hebben veel meegemaakt, gezien en/of gevoeld. De basis in de opvang biedt 'stabilisatie': rust, reinheid, regelmaat en vertrouwen.	79	3	59	12
Gezinnen met kinderen verblijven niet in dezelfde ruimte als dakloze mensen met psychiatrische- of verslavingsproblemen.	79	10	47	18
Om de veiligheid van kinderen in te schatten, werkt de opvangvoorziening samen met jeugdhulpprofessionals	62	7	77	-
Er zijn afspraken gemaakt over hoe ervoor wordt gezorgd dat kinderen in de maatschappelijke opvang zich veilig voelen	54	14	77	6
Daar waar het kind meekomt met de ouder(s) hebben zij een eigen wooneenheid, om samen te kunnen zijn als gezin.	54	21	71	18
In de opvangvoorziening is er voor kinderen voldoende ruimte en gelegenheid hebben om te ontspannen, te bewegen en kind te zijn.	52	10	29	29

*Ontleend aan intentieverklaring 'Kind Centraal'.

3.3.4 Veerkrachtmethodiek

We vroegen opvanginstellingen om aan te geven in hoeverre ze het eens zijn met een aantal stellingen over het ondersteuningsaanbod voor kinderen in de opvang. De stellingen in tabel 3.8 zijn allen ontleend aan de kernpunten van de Veerkrachtmethodiek⁶, met uitzondering van de stelling over de screening door een jeugdhulpprofessional.

Vrijwel alle responderende opvanginstellingen (88%) zijn het eens met de stelling dat gezamenlijk met ouders gewerkt wordt aan een prettig en veilig leef- en opvoedklimaat voor kinderen. Driekwart van de instellingen geeft aan dat er aandacht is voor de veiligheid van het kind, zowel fysiek als emotioneel. Volgens tweederde (69%) van de instellingen wordt er tijdens de intake expliciete aandacht geschonken aan ieder meegekomen kind.

Tweederde van de respondenten is het eens met de stelling dat er aandacht is voor ouderschap en opvoeding en het helpen van het kind bij de verwerking van zijn ervaringen. Meer dan de helft van de instellingen beaamt dat hulpbronnen uit het netwerk van het kind worden betrokken om ondersteuning te kunnen bieden. Screening van kinderen op mogelijke psychische of gedragsproblemen maakt volgens een derde van de instellingen onderdeel uit van de geboden zorg (volgens een kwart (27%) van de instellingen wordt de screening van het kind uitgevoerd door een jeugdhulpprofessional, volgens 40% is dit niet het geval).

⁶ Veerkracht gaat over methodisch werken met kinderen die met hun ouder(s) in de maatschappelijke opvang of vrouwenopvang verblijven. Veerkracht is gericht op het versterken van de eigen kracht van kinderen en hun ouders. Daarmee is Veerkracht niet alleen een begeleidingsmethodiek voor kinderen, ook de ouders/verzorgers van de kinderen worden begeleid in de vorm van opvoedondersteuning (Federatie Opvang/ Bureau van Montfoort, 2013). De Federatie Opvang ondersteunt samen met VanMontfoort de landelijke implementatie van Veerkracht in de maatschappelijke opvang.

Tabel 3.8 Mate waarin opvanginstellingen het eens of oneens zijn met stellingen over het ondersteuningsaanbod voor kinderen, in procenten

	Opvang (N=15-16)	
	Eens	Oneens
Er wordt samen met de ouders gewerkt aan een leef- en opvoedklimaat waarin kinderen zich veilig en prettig voelen en waar ruimte is voor hun gevoelens en wensen.	88	-
Er is aandacht voor de veiligheid van het kind. Niet alleen de fysieke veiligheid, maar ook de emotionele veiligheid van het kind en kansen voor ontwikkeling in de opvang en na de periode van de opvang*.	75	-
Voor elk kind dat in de opvang binnenkomt, is aandacht in de intake. De intake omvat de kennis-making met ouder(s) en kind(eren), waarin expliciet wordt stilgestaan wordt bij elk van de kinderen*.	69	13
Er is aandacht voor veiligheid, ouderschap en opvoeding en het helpen van het kind bij de verwerking van zijn ervaringen*.	69	6
Van elk kind wordt het netwerk in kaart gebracht om (niet-professionele) personen een ondersteunende rol voor het kind/het gezin te laten vervullen	56	13
Er wordt met kind en ouder(s) samen een actieplan voor het kind opgesteld. In dit actieplan zijn de gewenste doelen uitgewerkt in acties. Het plan is toekomstgericht en vormt de leidraad voor de begeleiding van het kind	56	25
Screening van het kind, om vast te stellen of er mogelijk sprake is van psychische of gedragsproblemen, maakt deel uit van de zorg voor kinderen in de opvang.	38	31
De screening van het kind wordt uitgevoerd door een jeugdhulpprofessional die hiervoor is opgeleid	27	40

*Zie bijlage 2, tabel 7 voor een overzicht per opvanginstelling.

Samenwerking maatschappelijke opvang en jeugdhulp

Bijna tweederde (59%) van de opvanginstellingen heeft een structurele samenwerkingsrelatie met instelling(en) voor jeugdhulp of jeugdzorg, zes opvanginstellingen (35%) hebben dit niet. Gevraagd naar hoe de samenwerkingsrelatie met de instelling(en) voor jeugdhulp of jeugdzorg eruit ziet, werd het volgende genoemd:

- Er wordt samengewerkt met jeugdhulporganisaties, zoals een organisatie die specialistische hulp biedt aan kinderen en jongeren. Met het Save team (jeugdbescherming) hebben we samenwerkingsafspraken geformuleerd en dit vastgelegd in een convenant. Daarnaast hebben we een samenwerking met de opvoedpoli en het buurtteam kind en gezin.
- Er wordt opvoedingsondersteuning aan de ouders aangeboden en met diverse vormen van jeugdhulp wordt op geleide van de vraag maatwerk georganiseerd. Met het basisonderwijs in de regio zijn afspraken gemaakt over de opvang van de kinderen.
- Het Centrum voor Jeugd en Gezin komt direct in beeld als er een dakloos gezin wordt geplaatst in de noodopvang. De instelling voor maatschappelijke opvang richt zich op hulpvragen rondom huisvesting en financiële zaken. Het CJG heeft een coördinerende rol.
- De instelling voor speciaal onderwijs en jeugd & opvoedhulp doet een screening wanneer een gezin binnenkomt. Zij bekijken de opvoedvaardigheden van de ouder en de ontwikkeling van het kind. Indien nodig wordt hulp ingezet.
- Er kan altijd een beroep gedaan worden op de gedragswetenschapper van de jeugdzorgorganisatie om met casussen mee te denken. Verdere samenwerking is in voorbereiding.

3.4 Sterke punten en verbetermogelijkheden in de ondersteuning van gezinnen in de opvang

In deze paragraaf beschrijven we wat volgens gemeenten en opvanginstellingen goed gaat en wat beter kan in de ondersteuning van gezinnen in de opvang.

3.4.1 Sterke punten

Gevraagd is wat er op dit moment goed gaat in de zorg en ondersteuning van gezinnen in de opvang. Gemeenten en opvanginstellingen noemden het volgende:

Vroegsignalering en preventie

Er is meer aandacht voor vroegtijdige signalering en hoe om te gaan met signalen die mogelijk duiden op risicovolle gezinssituaties waardoor huisuitzetting dreigt. Ook wordt meer ingezet op het voorkomen van huisuitzettingen. Meerdere keren wordt opgemerkt dat er geen gezinnen op straat komen te staan en dat er altijd wel oplossingen worden gevonden om gezinnen te huisvesten. Er wordt volgens respondenten goed samengewerkt tussen gemeenten, woningcorporaties en zorginstellingen om uithuiszetting te voorkomen. Genoemd wordt dat bij dreigende huisuitzettingen alternatieve woonruimte wordt geboden. Voor gezinnen die toch in de opvang terecht komen wordt bekeken hoe zij het beste duurzaam kunnen uitstromen.

Opvang en begeleiding van gezinnen met kinderen

Meerdere respondenten wijzen erop dat de gezinsopvang is gescheiden van de daklozenopvang. Er zijn voor gezinnen aparte units, ruimten of appartementen waardoor zij niet tussen de doelgroep dak- en thuislozen zitten. Volgens deze respondenten worden kinderen samen met hun ouders adequaat opgevangen en wordt er begeleiding geboden gericht op kinderen.

Gewezen wordt op de goede kwaliteit van de (ambulante) begeleiding in de opvang. Respondenten merken op dat er maatwerk wordt geleverd op alle leefgebieden, in afstemming met zowel het professioneel als sociaal netwerk van de gezinnen. Gezinnen die in beeld komen en bereid zijn om mee te werken aan het oplossen van hun problemen, worden over het algemeen adequaat geholpen, zo is de opinie. Als het om gezinnen gaat, is de urgentie hoog. Opvangmedewerkers worden professioneel, doortastend en vasthoudend bevonden; gezinnen blijven in beeld. Er wordt steeds meer fasegericht gewerkt aan zo snel mogelijke uitstroom.

Samenwerking

Zowel gemeenten als opvanginstellingen prijzen de goede samenwerking en afstemming tussen de partijen die betrokken zijn bij de ondersteuning van gezinnen. Er worden zorgvuldige afspraken gemaakt, zodat gezinnen zo snel als mogelijk kunnen uitstromen uit de opvang. Er wordt door meerdere respondenten gewezen op de gemeentelijke regie op de ketensamenwerking. Dit maakt het mogelijk dat partijen gezamenlijk problemen kunnen voorkomen dan wel kunnen voorkomen dat problemen escaleren. Expliciet genoemd worden de betrokkenheid van en korte lijnen met partijen zoals scholen, Bureau Jeugdzorg, Welzijnsorganisaties, Centra voor Jeugd en Gezin en GGD. Meerdere keren wordt genoemd dat er wordt samengewerkt met (jeugdhulp) professionals die gespecialiseerd zijn in de begeleiding en ondersteuning van kinderen.

Aandacht voor ouder en kind

Verschillende respondenten merken op dat er steeds meer aandacht is voor kinderen die in de opvang belanden. De aandacht gaat niet alleen meer uit naar de ouder(s) voor wie problemen opgelost moeten worden. Een meer systeemgerichte benadering zorgt volgens de respondenten voor een betere aanpak. Er wordt tussen ketenpartners goed samengewerkt als het gaat om de kinderen. Door kortere lijnen met partners, wordt het bijvoorbeeld eenvoudiger mogelijk dat een kind weer naar school kan.

Er is de afgelopen jaren geïnvesteerd in meer aandacht en expertise gericht op kinderen in de opvang. Volgens respondenten is er steeds meer deskundigheid en zorgt het werken met de Veerkrachtmethodiek voor een goed beeld van de kinderen.

3.4.2 Verbetermogelijkheden

Naast de aspecten die goed gaan in de ondersteuning van gezinnen in de opvang zijn er ook aspecten die beter kunnen. De centrumgemeenten en opvanginstellingen noemden een aantal, deels samenhangende, knelpunten en verbetermogelijkheden. Deze lijken soms in tegenspraak met de eerder genoemde sterke punten maar het zijn twee kanten van dezelfde medaille: wat in de ene gemeente goed gaat, is in de andere gemeente nog voor verbetering vatbaar en/of andersom.

Beperkte capaciteit en niet passende opvang

Een belangrijk gesignaleerd knelpunt is dat de vraag naar opvang voor gezinnen groter is dan het aanbod. Het gebrek aan capaciteit leidt er soms toe dat gezinnen gescheiden opgenomen moeten worden of dat kinderen elders onder worden gebracht. Een aantal gemeenten beschikt niet over een aparte voorziening of ruimte voor de opvang van gezinnen. Zij ervaren dit als een knelpunt, er is behoefte aan plekken specifiek toegerust op gezinnen, met geschikte ruimten voor kinderen om te spelen. In een aantal gemeenten is er wel gezinsopvang beschikbaar, maar is er behoefte aan uitbreiding van het aantal plekken.

Vanwege een gebrek aan passende woningen voor gezinnen, verloopt de uitstroom uit de opvang traag. Enkele respondenten pleiten voor meer integraal beleid tussen maatschappelijke opvang, jeugdhulp en woningcorporaties.

Toenemende vraag

Hoewel cijfers ontbreken, signaleren meerdere respondenten een toename van het aantal gezinnen dat een beroep doet op de maatschappelijke opvang. Verschillende factoren spelen hierbij een rol, aldus de respondenten: de strengere eisen aan verblijfsindicaties vanuit het CIZ als het gaat om het gebruik mogen maken van aanbod dat valt onder de Wet Langdurige Zorg; de economische crisis; wijzigingen in de participatiewet zoals de kostendelersnorm die maken dat mensen niet binnen hun eigen netwerk kunnen verblijven; wachttijden bij schuldhulpverlening of ander preventieaanbod; verbreding van de groep mensen die een beroep doet op de maatschappelijke opvang, zoals bijvoorbeeld de zogenoemde statushouders⁷.

Onvoldoende door- en uitstroom

De beperkte door- en uitstroom vanuit de opvang naar een zelfstandige woonvorm wordt vaak genoemd als een knelpunt. Als belangrijkste verklaring hiervoor wordt gewezen op het gebrek aan (betaalbare en passende) huisvestingsmogelijkheden, zoals sociale huurwoningen. Ook wordt genoemd dat de doorstroom naar een zelfstandige woning moeizaam verloopt wanneer er sprake is van (huur)schulden. Volgens respondenten komt het voor dat woningcorporaties geen woning toewijzen aan een gezin zolang de openstaande (huur) schuld niet is ingelost.

Schuldhulpverlening en financiële hulpverlening

Meerdere respondenten wijzen op verbetermogelijkheden als het gaat om schuldhulpverlening en financiële hulpverlening aan gezinnen in de opvang. Volgens enkele respondenten worden er te zware eisen gesteld om in aanmerking te komen voor schuldhulpverlening. Cliënten haken hierdoor af. Echter, zonder schuldhulpverleningstraject komt men niet in aanmerking voor een woning omdat woningcorporaties vaak geen huurcontract verlenen aan iemand met schulden. Volgens respondenten kan de samenwerking en afstemming tussen gemeentelijke loketten, maatschappelijke opvang en schuldhulpverlening beter. Hiermee zouden de bestaande knelpunten rondom de aanvraag van briefadres, uitkering en schuldhulpverlening verholpen moeten worden. Financiële hulpverlening zou ertoe kunnen bijdragen dat gezinnen de kennis en vaardigheden verwerven om met beperkte financiële middelen te kunnen omgaan, zo zou voorkomen kunnen worden dat er (opnieuw) schulden ontstaan.

⁷ Zodra een asielzoeker een (legale) verblijfsstatus heeft gekregen, wordt gesproken van 'statushouder' (CBS, 2015). Statushouders, ook wel vergunninghouders of verblijfsgerechtigden genoemd, hebben na 'vergunningverlening' recht op huisvesting in reguliere woonruimte (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2010).

Voorkómen van dakloosheid

Breed gedragen wordt dat het voorkómen van dakloosheid prioriteit heeft. Hoewel er al veel wordt gedaan, is er volgens respondenten nog ruimte voor verbetering als het gaat om: vroegsignalering (van schuldenproblematiek, betalingsachterstand) en tijdig inschakelen van (ambulante) hulp om huisuitzettingen te voorkomen. Genoemd wordt dat het van belang is dat vroegtijdig met woningcorporaties in gesprek wordt gegaan; hoe eerder de problemen in kaart zijn gebracht hoe sneller gezocht kan gaan worden naar een oplossing. Als voorbeeld wordt een pilot genoemd waarbij woningcorporaties na twee maanden betalingsachterstand contact zoeken met het wijkteam om schuldhulpverlening in gang te zetten. Ook energiebedrijven draaien mee in de pilot.

Meer aandacht voor kinderen in de opvang

Door de toenemende complexiteit en meervoudigheid van problemen van de gezinnen in de opvang en de ambitie om te komen tot duurzame uitstroom van gezinnen moet er extra geïnvesteerd worden in de kinderen. Dit ook om te voorkomen dat zij later weer zelf pleger van geweld worden of dakloos raken. Meerdere respondenten geven aan dat er te weinig financiële middelen zijn, specifiek voor de begeleiding van kinderen. Kinderen verdienen methodische ondersteuning van gekwalificeerd personeel dat in staat is om de ontwikkeling van kinderen te stimuleren en/of terugval of stagnatie in de ontwikkeling te voorkomen. Ze moeten toegerust worden om de traumatische ervaringen te helpen verwerken zodat de kinderen in de opvang van nu niet de volwassenen in de opvang van straks worden. Financiering om de Veerkrachtmethodiek goed te kunnen inzetten is volgens enkele respondenten noodzakelijk. Omdat herstel van de zelfredzaam van de ouder direct effect heeft op het welzijn en welbevinden van het kind, zou er meer aandacht moeten zijn voor de relatie tussen ouders en tussen ouder en kind.

Een andere optie is om jeugdhulp van organisaties van Jeugd & Opvoedhulp op locatie van de opvanginstellingen in te zetten. Respondenten wijzen erop dat de aansluiting met jeugdhulp versterkt kan worden. Vaak is er al wel sprake van enige samenwerking maar is niet altijd duidelijk of die optimaal benut wordt. Duidelijke afspraken over de inzet en ondersteuning vanuit jeugdhulp worden wenselijk geacht. Door op casusniveau eerder met betrokken partijen samen te komen kan voorkomen worden dat problemen van een gezin verergeren, aldus de respondenten.

Meer aandacht voor specifieke problemen van gezinnen

Aangegeven wordt dat er meer aandacht moet zijn voor het begeleiden van de ouders naar een grotere zelfstandigheid en sociaal economische onafhankelijkheid. Dit kan verwezenlijkt worden door de situatie snel te normaliseren door de ouder(s) eigen woonruimte te bieden, waarbij garantie voor huur en energie door de gemeente is geregeld, schulden gesaneerd worden en bewindvoering is ingesteld.

Amsterdam - Centraal Meldpunt dakloze gezinnen

Bij het Centraal Meldpunt kunnen dakloze gezinnen met ouders vanaf 18 jaar zich melden of aangemeld worden. Het Centraal Meldpunt zorgt ervoor dat gezinnen sneller en meer eenduidig toegeleid worden naar de juiste ondersteuning en hulpverlening.

Daarnaast geeft de gemeente het gezin een onderbouwd besluit waarin staat of een dakloos gezin wel of geen toegang heeft tot de maatschappelijke opvang (MO). Dit betekent dat het gezin de mogelijkheid heeft om bezwaar te maken op het besluit.

Het Centraal Meldpunt betekent een nieuwe werkwijze voor de direct betrokken organisaties met een uniforme, eenduidige werkwijze voor het screenen en toeleiden van gezinnen naar juiste ondersteuning en hulpverlening.

De werkwijze bestaat uit zes processtappen:

- 1. Aanmelding bij centraal meldpunt**
Dakloze gezinnen worden aangemeld bij het Centrale Meldpunt. Ook gezinnen die zichzelf aanmelden, gaan naar dit Centrale Meldpunt. Een GGD medewerker kan telefonisch een eerste intake houden of deze met een cliënt inplannen op het kantoor van de GGD.
- 2. Eerste intake door de GGD**
Na aanmelding vindt zo snel mogelijk een eerste intake plaats. De intake wordt uitgevoerd door een medewerker van GGD Vangnet om vast te stellen of het gezin voldoet aan alle toegangscriteria voor de MO. Vangnet Jeugd wordt betrokken bij de kinderen. Zij zijn expert in kindsignalen en mogelijke routes naar zorg en hulpverlening.
- 3. Crisisopvang (wanneer nodig)**
Amsterdam heeft als uitgangspunt dat geen kind op straat mag verblijven. Ook bij het niet voldoen aan de toegangscriteria voor de MO, kan toch crisisopvang worden geboden. Deze opvang heeft altijd een tijdelijk karakter. Het gezin wordt daarna door de GGD en de ambulante begeleiders van de MO-partners actief teruggeleid naar het eigen netwerk of door middel van een warme overdracht naar de gemeente waar de cliënt wel regiobinding heeft.
- 4. Verdiepingsintake door de MO partners**
Bij de gezinnen die bij de eerste intake voldoen aan de toegangscriteria voor de MO, wordt een verdiepingsintake uitgevoerd om het integraal trajectplan te vullen dat als basis dient bij de bespreking van het gezin aan de veldtafel.
- 5. Veldtafel: bespreking integraal trajectplan en nemen plaatsingsbesluit**
Aan de veldtafel dakloze gezinnen wordt het integraal trajectplan van een gezin besproken, de trajecthouder gekozen en een plaatsingsbesluit genomen. Als directe plaatsing in een MO-voorziening niet mogelijk is, volgt plaatsing op de wachtlijst.
- 6. Uitstroom**
In de meeste gevallen loopt de uitstroom via de Uitstroomtafel Maatschappelijke Opvang (UMO).

Bron: amsterdam.nl/gemeente/organisatie/sociaal/onderwijs-jeugd-zorg/zorg-wmo-beleid/maatschappelijke/opvang-dak/centraal-meldpunt/

4 Samenvatting en conclusies

Naar aanleiding van signalen over dakloze gezinnen met kinderen in de maatschappelijke opvang, gaf het ministerie van VWS opdracht aan het Trimbos-instituut om onderzoek te doen naar het opvang en ondersteuningsaanbod voor dakloze gezinnen. Er was behoefte aan meer zicht op het ondersteuningsaanbod dat centrumgemeenten bieden aan gezinnen, het aantal gezinnen en kinderen in de opvang en hoe lang kinderen opgevangen moeten worden in opvangvoorzieningen die bestemd zijn voor volwassenen bij wie deels sprake is van psychische of verslavingsproblematiek. Daartoe is een inventarisatie gedaan onder alle 43 centrumgemeenten. De zorgen van VWS richten zich niet op de opvang en ondersteuning van de doelgroep van vrouwenopvang. Het onderzoek beperkt zich daarom tot de maatschappelijke opvang.

Methoden

Voor het onderzoek werd een vragenlijst verstuurd aan 43 centrumgemeenten en 35 instellingen voor maatschappelijke opvang. Van de 43 benaderde centrumgemeenten, retourneerden er 32 een (deels) ingevulde vragenlijst, 17 opvanginstellingen retourneerden een ingevulde vragenlijst. In de vragenlijsten werd gevraagd naar verschillende aspecten van het ondersteuningsaanbod voor dakloze gezinnen en werd geïnformeerd naar aantallen gezinnen en (meegekomen) kinderen en verblijfsduur in de opvang.

Hoofdvragen

We beantwoorden hier de hoofdvragen.

1. *Hoe veel dakloze gezinnen maken gebruik van verschillende opvangvormen en hoe lang verblijven zij daar?*
 - *Om hoeveel dakloze gezinnen en minderjarige kinderen gaat het?*
 - *Hoe lang maken gezinnen gebruik van de verschillende opvangvormen?*

Om hoeveel dakloze gezinnen en minderjarige kinderen gaat het?

De responderende centrumgemeenten en opvanginstellingen meldden 800 à 900 gezinnen die in de maatschappelijke opvang verblijven. Het aantal met ouder(s) meegekomen minderjarige kinderen in de opvang ligt tussen de 1200 en 1400. Dit zijn daarmee de minimumschattingen. Omdat de respons niet volledig was, liggen de werkelijke aantallen naar verwachting hoger.

Volgens zes gemeenten en drie opvanginstellingen komt het voor dat er minderjarige jongeren in de opvang verblijven die zich zelfstandig hebben aangemeld, er zijn echter onvoldoende kwantitatieve gegevens beschikbaar om representatieve uitspraken te kunnen doen over het aantal.

Hoe lang maken gezinnen gebruik van de verschillende opvangvormen?

- Het bleek niet mogelijk om per voorzieningsoort zicht te krijgen op de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen: de respons op de vraag naar verblijfsduur per voorzieningsoort was te laag om daarover representatieve uitspraken te kunnen doen.
- Op basis van gegevens verstrekt door gemeenten en opvanginstellingen, is voor 32 centrumgemeenten wel informatie bekend over de verblijfsduur van gezinnen in de maatschappelijke opvang. In 32 gemeenten is de gemiddelde verblijfsduur van gezinnen in de opvang 8,3 maanden, variërend van 3 tot 29 maanden.
- Hoewel het de intentie is dat gezinnen met kinderen zo kort mogelijk in de opvang verblijven, geven gemeenten en opvanginstellingen aan dat dit in de praktijk niet altijd lukt. Als mogelijke verklaringen voor het noodgedwongen lange verblijf in de opvang worden genoemd:
 - De beperkte door- en uitstroom vanuit de opvang naar een zelfstandige woonvorm. Daarbij wordt gewezen op het gebrek aan (betaalbare en passende) huisvestingsmogelijkheden, zoals sociale huurwoningen. Driekwart van de gemeenten (60%) en opvanginstellingen (71%) is van mening dat het aantal beschikbare woningen voor gezinnen in de opvang onvoldoende is. Daarnaast verloopt de doorstroom naar een zelfstandige woning moeizaam wanneer er sprake is van (huur)schulden.
 - Beperkte capaciteit: de vraag naar opvang voor gezinnen is groter is dan het aanbod. Opgemerkt wordt dat er behoefte bestaat aan uitbreiding van het aantal plekken voor gezinnen, bijvoorbeeld in de crisisopvang en gezinskamers. Hoewel cijfers ontbreken, signaleren meerdere respondenten een toename van het aantal gezinnen dat een beroep doet op de maatschappelijke opvang.

2. Hoe zien de ondersteuningsarrangementen van gemeenten voor dakloze gezinnen er uit?

- Welk beleid hanteren centrumgemeenten met betrekking tot opvang van dakloze gezinnen?
- Welk opvangaanbod is er voor de doelgroep beschikbaar?
- In hoeverre zijn de opvangvormen geschikt voor de opvang van dakloze gezinnen?

Gemeenten hebben een breed scala aan *ondersteuningsarrangementen* tot hun beschikking voor dakloze gezinnen en minderjarige kinderen (bijvoorbeeld schuldhulpverlening, inschrijving in basisregister personen, een uitkering, opvoedondersteuning, jeugdhulp). De vragen van het ministerie van VWS focussen in het bijzonder op hoe men omgaat met *kinderen in de opvang*. We concentreren ons bij deze inventarisatie dan ook vooral daarop: of er oog is voor hun noden, of er samenwerkingsafspraken zijn met instellingen voor jeugdhulp, en of men gebruik maakt van bepaalde methodieken voor kinderen in de opvang.

Welk beleid hanteren centrumgemeenten met betrekking tot opvang van dakloze gezinnen?

- Zeven van de 30 responderende gemeenten (23%) geven aan dat zij beleid hebben ontwikkeld, waarin staat beschreven waaraan de ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang moet voldoen. Zeventien gemeenten (57%) geven aan geen specifiek beleid voor kinderen in de opvang te hebben. Enkele van deze gemeenten merken wel op dat in de financiering van-, en productafspraken met de opvanginstelling kwaliteitseisen worden gesteld aan de aard en omvang van de te bieden ondersteuning die ook van toepassing zijn op gezinnen. Ook wordt genoemd dat de ondersteuning van gezinnen een agendapunt is in de reguliere overlegvormen met zorgaanbieders.
- Als belangrijkste speerpunten van het beleid te ondersteuning van gezinnen en/of kinderen in de opvang wordt door gemeenten genoemd:
 - Het voorkómen dat gezinnen en kinderen in de opvang terecht komen. Gezinnen met kinderen worden te allen tijde opgevangen en ondersteund: geen gezin op straat.
 - De opvang dient zo kort mogelijk te zijn. Zo gauw als het mogelijk is, dient het gezin weer een eigen woning te krijgen waar het gezin haar leven weer kan oppakken en kinderen kunnen settelen. Ook in de opvang voeren gezinnen hun eigen huishouden, het gezinsleven moet zo veel mogelijk doorgang hebben.
 - Ook voor de kinderen moet een plan worden opgesteld voor de ondersteuning en hulp in samenwerking met de betrokken hulpverleningsinstellingen.
 - Aandacht voor de veiligheid van kinderen in de opvang.
 - Afspraken met de maatschappelijke opvang over goede woonbegeleiding aan gezinnen en het opstellen van een zorgplan gericht op maatschappelijk herstel van het gezin.
- De vraag naar samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp levert een diffuus beeld op: een derde van de gemeenten (35%) en een vijfde van de opvanginstellingen (19%) vindt dat in het gemeentelijk inkoopbeleid de samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp gestimuleerd wordt, veel gemeenten en opvanginstellingen hebben hiervan geen goed beeld of zijn neutraal. Dit diffuse beeld is terug te zien in de stelling dat er voor dakloze gezinnen sprake is van een integraal beleid Wmo-Jeugdwet: een op de vijf gemeenten en een op tien van de opvanginstellingen is het eens met de stelling, de meerderheid is neutraal of weet het niet. Het belang van de afstemming van het gemeentelijk Wmo-beleid ten aanzien van de opvang van dakloze gezinnen op het Jeugdwetbeleid voor multi-probleemgezinnen lijkt (nog) niet als zodanig door alle gemeenten en opvanginstellingen herkend te worden.

Welk opvangaanbod is er voor de doelgroep beschikbaar?

- Vrijwel alle gemeenten geven aan dat ze bij dreigende dakloosheid van gezinnen de hulpverlening met ketenpartners afstemmen. De meerderheid (80%) van de centrumgemeenten geeft aan dat gezinnen een bijzondere aandachtsgroep zijn bij het voorkómen van dakloosheid. Eveneens een meerderheid van de gemeenten (80%) zegt afspraken te hebben gemaakt met woningcorporaties over het melden van huurachterstand, zodat interventies kunnen plaatsvinden om huisuitzetting te voorkomen. Tweederde van de gemeenten geeft aan dat voor dakloze gezinnen altijd naar alternatieve huisvesting wordt gezocht, om te voorkomen dat ze op straat komen te staan. Zogenaemde 'tweede kans maatregelen' of 'laatste kans beleid', waarbij huurders onder voorwaarden mogen wonen, wordt volgens 60% van de gemeenten ingezet bij dreigende huisuitzetting van gezinnen.
- Vrijwel alle gemeenten zeggen specifiek voor gezinnen te beschikken over preventieve woonbegeleiding (93%) en woonbegeleiding bij doorstroming naar een zelfstandige woning (90%). In driekwart van de gemeenten is er crisisopvang specifiek voor gezinnen aanwezig. Veel minder gemeenten beschikken over gezinskamers in de 24-uurs opvang (40%) en doorstroomwoningen voor gezinnen (57%).

- De opvangcapaciteit (bedden/plaatsen) in de regio is volgens de meeste gemeenten niet voldoende. Alleen bij preventieve woonbegeleiding en woonbegeleiding bij doorstroming naar een zelfstandige woning is meer dan de helft van de gemeenten van mening dat de capaciteit (=ambulante begeleiding) in de regio voldoet.
- De indruk bestaat dat de meeste gemeenten en opvanginstellingen te allen tijde proberen te voorkomen dat gezinnen op straat terecht komen. Bijna de helft (46%) van de gemeenten zegt dat gezinnen altijd opgevangen worden. Toch komt het voor dat gezinnen niet toegelaten worden tot de opvang. De capaciteit voor (crisis)opvang is niet altijd voldoende waardoor gezinnen op een wachtlijst (soms met wachtlijstbegeleiding) komen. Er wordt dan bekeken of er op een andere wijze toch tijdelijk onderdak geregeld kan worden, al dan niet in andere regio's. Als dit niet kan, worden soms noodbedden aangeboden.
- In bijna de helft van de gemeenten (47%) komt het voor dat mensen gehuisvest worden buiten de maatschappelijke opvang. Het gaat bijvoorbeeld om tijdelijke huisvesting van gezinnen in recreatievoorzieningen (hotels, vakantiehuisjes, stacaravan), tijdelijk leegstaande gezinswoningen (genomineerd voor sloop) of antikraak woningen. Slechts zeven gemeenten gaven aan (enigszins) zicht te hebben op het aantal gezinnen dat tijdelijk is gehuisvest, cijfers ontbreken grotendeels.

In hoeverre zijn de opvangvormen geschikt voor de opvang van dakloze gezinnen?

De opvang van gezinnen wordt in de centrumgemeenten op verschillende wijzen georganiseerd. Er zijn verschillende varianten mogelijk, die al dan niet gecombineerd voorkomen. In totaal zijn er negentien gemeenten (59%) en elf opvanginstellingen (64%) waar alleen gezinsopvang wordt geboden die fysiek is gescheiden van de daklozenopvang (hetzij in aparte units, hetzij in voorzieningen buiten de instelling voor maatschappelijke opvang). In dertien gemeenten en zes opvanginstellingen vindt de gezinsopvang plaats zowel binnen als buiten de daklozenopvang.

Er zijn gemeenten die niet beschikken over opvang specifiek voor gezinnen waardoor gezinnen noodgedwongen opgevangen worden binnen de maatschappelijke opvang. Respondenten vinden dit geen geschikte plek voor opvang van een gezin en vinden het wenselijk dat gezinsopvang gescheiden plaatsvindt van de reguliere daklozenopvang. Opgemerkt wordt dat er behoefte bestaat aan uitbreiding van het aantal plekken voor gezinnen, bijvoorbeeld in de crisisopvang en gezinskamers. Driekwart van de gemeenten en een op de zes opvanginstellingen is van mening dat gezinnen in de opvang passende hulp en ondersteuning krijgen. Gemeenten met voorzieningen specifiek bedoeld voor de opvang van dakloze gezinnen wijzen op de goede kwaliteit van de (ambulante) begeleiding in de opvang. Respondenten merken op dat er maatwerk wordt geleverd op alle leefgebieden, in afstemming met zowel het professioneel als sociaal netwerk van de gezinnen. Gezinnen die in beeld komen en bereid zijn om mee te werken aan het oplossen van hun problemen, worden over het algemeen adequaat geholpen. Er wordt hoge urgentie gegeven aan dakloze gezinnen. Opvangmedewerkers worden professioneel, doortastend en vasthoudend bevonden; gezinnen blijven in beeld. Er wordt steeds meer fasegericht gewerkt aan zo snel mogelijke uitstroom, aldus de respondenten.

3. In hoeverre krijgen minderjarige kinderen in de opvang specifieke ondersteuning?

- Alle responderende gemeenten geven aan dat bij dreigende dakloosheid standaard door hulpverleners bekeken wordt of er kinderen bij betrokken zijn.
- Volgens (vrijwel) alle gemeenten en opvanginstellingen verblijven er geen alleenstaande kinderen in de opvang van dakloze volwassenen.
- Veel gemeenten (79%) en bijna tweederde van de opvanginstellingen vinden dat in de opvang aan kinderen 'stabilisatie' wordt geboden: rust, reinheid, regelmaat en vertrouwen.
- Zoals al bij hoofdvraag 2 beschreven, komt het voor dat gezinnen met kinderen in dezelfde ruimte verblijven als dakloze mensen met psychiatrische- of verslavingsproblemen. Volgens de helft van de gemeenten en bijna driekwart van de opvanginstellingen, hebben ouder en kind in de opvang een eigen wooneenheid waar ze samen kunnen zijn als gezin.
- Driekwart van de opvanginstellingen geeft aan dat er wordt samengewerkt met professionals uit de jeugdhulp om een inschatting te maken van de veiligheid van kinderen. Ook heeft driekwart van de instellingen afspraken gemaakt over het creëren van een veilig gevoel voor kinderen in de opvang.
- In veel opvanginstellingen lijkt nog onvoldoende gelegenheid en ruimte voor kinderen om te kunnen spelen en ontspannen.

- Tweederde van de responderende opvanginstellingen beschikt over een ondersteuningsaanbod specifiek voor kinderen in de maatschappelijke opvang. Vaak betreft het de Veerkrachtmethodiek, voor kinderen die met hun ouder(s) in de maatschappelijke opvang of vrouwenopvang verblijven. Veerkracht is gericht op het versterken van de eigen kracht van kinderen en hun ouders.
- Vrijwel alle responderende opvanginstellingen vinden dat zij gezamenlijk met ouders werken aan een prettig en veilig leef- en opvoedklimaat voor kinderen. Driekwart van de instellingen geeft aan dat er aandacht is voor de veiligheid van het kind, zowel fysiek als emotioneel. Volgens tweederde van de instellingen wordt er tijdens de intake expliciete aandacht geschonken aan ieder meegekomen kind.
- Tweederde van de instellingen meent dat er aandacht wordt besteedt aan ouderschap en opvoeding en het helpen van het kind bij de verwerking van zijn ervaringen. Meer dan de helft van de instellingen beaamt dat hulpbronnen uit het netwerk van het kind worden betrokken om ondersteuning te kunnen bieden.
- Bijna tweederde (59%) van de opvanginstellingen heeft een structurele samenwerkingsrelatie met instelling(en) voor jeugdhulp of jeugdzorg, zes opvanginstellingen (35%) hebben dit niet. Gevraagd naar hoe de samenwerkingsrelatie met de instelling(en) voor jeugdhulp of jeugdzorg eruit ziet, noemden de opvanginstellingen het volgende:
 - Er wordt samengewerkt met jeugdzorgorganisaties, zoals een organisatie die specialistische hulp biedt aan kinderen en jongeren. Met het Save team (jeugdbescherming) hebben we samenwerkingsafspraken geformuleerd en dit vastgelegd in een convenant. Daarnaast hebben we een samenwerking met de opvoedpoli en het buurtteam kind en gezin.
 - Er wordt opvoedingsondersteuning aan de ouders aangeboden en met diverse vormen van jeugdzorg wordt op geleide van de vraag maatwerk georganiseerd. Met het basisonderwijs in de regio zijn afspraken gemaakt over de opvang van de kinderen.
 - Het Centrum voor Jeugd en Gezin komt direct in beeld als er een dakloos gezin wordt geplaatst in de noodopvang. De instelling voor maatschappelijke opvang richt zich op hulpvragen rondom huisvesting en financiële zaken. Het CJG heeft een coördinerende rol.
 - De instelling voor speciaal onderwijs en jeugd & opvoedhulp doet een screening wanneer een gezin binnenkomt

4.1 Conclusies

In de Wet maatschappelijke opvang 2015 is vastgelegd dat gemeenten verantwoordelijk zijn voor de opvang van dakloze gezinnen. Onduidelijk was hoe gemeenten hieraan invulling geven. Deze inventarisatie kan gezien worden als een eerste blik op het ondersteuningsaanbod voor dakloze gezinnen. Het is een praktijk die zich nog ontwikkelt: om de omstandigheden van kinderen in de opvang te verbeteren, werd begin 2015 door een aantal partijen - waaronder het ministerie van VWS en de Vereniging Nederlandse Gemeenten - de intentieverklaring 'Kind Centraal' ondertekend.

Zowel centrumgemeenten en opvanginstellingen hebben de intentie om te voorkomen dat gezinnen op straat komen te staan. Vaak worden er wel (tijdelijke) oplossingen gevonden om gezinnen te huisvesten, dit lukt echter niet altijd. Veel gemeenten beschikken over voorzieningen specifiek bedoeld voor de opvang van dakloze gezinnen. Daarbij wijzen betrokkenen op de goede kwaliteit van de (ambulante) begeleiding in de opvang en het leveren van maatwerk op alle leefgebieden.

Er is steeds meer aandacht voor kinderen die in de opvang belanden, de focus ligt niet alleen bij het oplossen van de problemen van de ouder(s). Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat tweederde van de opvanginstellingen werkt met de Veerkrachtmethodiek, een ondersteuningsaanbod specifiek voor kinderen en hun ouders in de maatschappelijke opvang.

Bij dreigende dakloosheid is het standaardprocedure dat bekeken wordt of er kinderen bij betrokken zijn. Het komt volgens gemeenten en opvanginstellingen niet voor dat er alleenstaande kinderen verblijven in de opvang van dakloze volwassenen. Omdat kinderen in de opvang veel hebben meegemaakt, wordt in de opvang 'stabilisatie' geboden: rust, reinheid, regelmaat en vertrouwen. Ook wordt door veel opvanginstellingen aandacht besteed aan ouderschap en het bieden van een veilige omgeving voor kinderen in de opvang, waarbij wordt samengewerkt met jeugdhulpprofessionals.

Er gaat het nodige goed in de opvang van gezinnen maar er is ook nog werk te verrichten.

- De ambitie om te voorkomen dat kinderen niet worden opgevangen in een voorziening waarbij sprake is van gemengde opvang met mensen met OGGz en/of verslavingsproblematiek is nog niet overall verwezenlijkt. Er zijn gemeenten die niet beschikken over opvang specifiek voor gezinnen waardoor gezinnen noodgedwongen opgevangen worden binnen de daklozenopvang. Dit is geen geschikte plek voor opvang van een gezin en het is dan ook wenselijk dat gezinsopvang gescheiden plaatsvindt van de reguliere daklozenopvang. Ook is in veel gemeenten te weinig capaciteit beschikbaar voor gezinnen.
- Ook de doelstelling om gezinnen met kinderen zo kort mogelijk in de opvang te laten verblijven is nog niet behaald. Hoewel er maar beperkte informatie beschikbaar is over de verblijfsduur per voorzieningensoort, lijkt het erop dat gezinnen vaak langer dan wenselijk in de maatschappelijke opvang verblijven. Mede debet daaraan zijn de beperkte door- en uitstroombmogelijkheden vanuit de opvang naar een (begeleid) zelfstandige woonvorm.
- Er is nog ruimte voor verbetering als het gaat om het ontwikkelen van een heldere gemeentelijke visie op herkenning van probleemgezinnen om dakloosheid van gezinnen te voorkomen.
- Als het gaat om de opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen, lijkt het belang van afstemming van het gemeentelijk Wmo-beleid op het Jeugdwet-beleid voor multi-probleemgezinnen ook nog niet in alle gemeenten voldoende onderkend te worden. Kinderen die met ouder(s) terecht komen in de maatschappelijke opvang hebben vaak meer nodig dan bed, bad en brood. Toch heeft een derde van de opvanginstellingen (nog) geen structurele samenwerkingsrelatie met instelling(en) voor jeugdhulp of jeugdzorg.
- Er liggen nog kansen in het voorkomen van opvang buiten het eigen huis: nog niet alle professionals die in de leefwereld van kinderen een rol spelen, lijken even goed in staat om signalen te herkennen die kunnen leiden tot een crisissituatie.
- Screening van kinderen op mogelijke psychische of gedragsproblemen maakt nog geen standaard onderdeel uit van de geboden zorg. Voor vroegtijdige signalering en het beiden van adequate ondersteuning aan het kind, is dit wel aan te bevelen.

Bijlage 1 Overzicht respons op vragenlijsten MO en GEM

In onderstaande tabel betekent '√' in de kolom 'Vragenlijst GEM' dat de vragenlijst is ingevuld. In de kolom 'Vragenlijst MO' staat de naam vermeld van de responderende opvanginstelling. Indien in de kolommen niets is ingevuld, betekent dit dat de vragenlijst niet is beantwoord of dat in de betreffende gemeente geen opvanginstelling is benaderd.

Gemeente	Vragenlijst GEM	Vragenlijst MO
1. Alkmaar	√	
2. Almelo	√	
3. Almere	√	
4. Amersfoort		Kwintes
5. Amsterdam	√	HVO-RIBW Querido
6. Apeldoorn	√	
7. Arnhem	√	
8. Assen	√	
9. Bergen op Zoom	√	
10. Breda	√	
11. Delft	√	
12. Den Bosch		SMO Den Bosch
13. Den Haag	√	Kessler Stichting
14. Den Helder		
15. Deventer	√	
16. Doetinchem	√	
17. Dordrecht		
18. Ede	√	
19. Eindhoven	√	Stichting Neos
20. Emmen	√	
21. Enschede	√	
22. Gouda	√	
23. Groningen		Het Kopland
24. Haarlem	√	
25. Heerlen		RIMO Parkstad
26. Helmond		
27. Hilversum	√	RIBW Gooi & Vechtstreek
28. Hoorn	√	
29. Leeuwarden	√	Zienn
30. Leiden	√	
31. Maastricht	√	
32. Nijmegen		
33. Oss	√	Verdihuis
34. Purmerend	√	Algemeen Opvangcentrum
35. Rotterdam		CVD
36. Spijkenisse	√	
37. Tilburg	√	Traverse
38. Utrecht		Tussenvoorziening
39. Venlo	√	
40. Vlaardingen	√	Stichting Elckerlyck
41. Vlissingen		
42. Zaanstad		
43. Zwolle	√	
Landelijk/bovenregionaal	-	LIMOR
Landelijk/bovenregionaal	-	Humanitas Onder Dak ^a

a: Humanitas Onder Dak leverde cijfers op organisatieniveau. Humanitas heeft opvanglocaties in Almelo, Enschede en Hengelo.

Bijlage 2 Tabellenboek

Tabel 1. Gezinnen in de opvang

Tabel 2. Meegekomen kinderen in de maatschappelijke opvang

Tabel 3. Verblijfsduur per voorzieningensoort

Tabel 4. Fysieke organisatie gezinsopvang

Tabel 5. Samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp

Tabel 6. Integraal Wmo-jeugdbeleid voor dakloze gezinnen

Tabel 7 Aandacht voor kind, veiligheid, ouderschap en opvoeding

Tabel 1. Gezinnen in de opvang

De symbolen in onderstaande tabel hebben de volgende betekenis:

-: geen respons

?: geen zicht op het aantal gezinnen

t: telling; s: schatting

Tabel 1. Aantal gezinnen in de maatschappelijke opvang

	GEMEENTE		OPVANG	
	Peildatum	2014	Peildatum	2014
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Alkmaar	?	?	-	-
Almelo	0	7 ^t	^a	^a
Almere	2 ^t	9 ^t	-	-
Amersfoort	-	-	-	16 ^t
Amsterdam ^b	219 ^t	-	280 ^s	280 ^s
Apeldoorn	0 ^t	0 ^t	-	-
Arnhem	10 ^t	14 ^t	-	-
Assen	0 ^t	0 ^t	-	-
Bergen op Zoom	5 ^t	12 ^t	-	-
Breda	14 ^t	19 ^t	-	-
Delft	15 ^t	23 ^t	-	-
Den Haag	22 ^t	62 ^t	?	?
Den Bosch	-	-	2 ^t	19 ^t
Den Helder	-	-	-	-
Deventer	0 ^t	6 ^s	-	-
Doetinchem	2 ^s	2 ^s	-	-
Dordrecht	-	-	-	-
Ede	4 ^t	4 ^t	-	-
Eindhoven*	38 ^t	65 ^t	38 ^t	65 ^t
Emmen	0 ^t	0 ^t	-	-
Enschede	9 ^s	20 ^s	^a	^a
Gouda	6 ^t	15 ^t	-	-
Groningen	-	-	4 ^t	15 ^t
Haarlem	30 ^t	29 ^t	-	-
Heerlen	-	-	0 ^t	0 ^t
Helmond	-	-	-	-
Hilversum*	6 ^t	11 ^t	6 ^t	1 ^t
Hoorn		7 ^t	-	-
Leeuwarden*	44 ^t	-	18 ^t	65 ^s
Leiden	10 ^t	16 ^s	-	-
Maastricht	?	?	-	-
Nijmegen	-	-	-	-
Oss*	15 ^t	47 ^t	15 ^t	47 ^t
Purmerend*	15 ^s	28 ^s	23 ^t	23 ^t
Rotterdam	-	-	91 ^t	149 ^t
Spijkensisse	5 ^t	9 ^s	-	-
Tilburg*	23 ^s	42 ^s	23 ^s	42 ^s
Utrecht	-	-	91 ^t	-
Venlo	13 ^t	35 ^s	-	-
Vlaardingen	?	?	34 ^t	63 ^t
Vlissingen	-	-	-	-
Zaanstad	-	-	-	-
Zwolle	12 ^t	15 ^t	-	-
Landelijk/bovenregionaal ^a	n.v.t.	n.v.t.	25 ^s	30 ^s
Landelijk/bovenregionaal	n.v.t.	n.v.t.	13 ^t	25 ^t

a: Humanitas Onder Dak leverde cijfers op organisatieniveau. Humanitas heeft opvanglocaties in Almelo, Enschede en Hengelo.

b: De cijfers aangeleverd door de opvanginstelling waren afwijkend van de gemeentelijke cijfers. Dit is te verklaren doordat in de gemeentelijke cijfers alleen de dakloze gezinnen zijn meegenomen waarvan de opvang gefinancierd wordt vanuit het budget voor maatschappelijke opvang. Bij de rapportage over de totalen in §2.3.1 zijn alleen de gemeentelijke cijfers meegeteld.

* Cijfers zijn in overleg tussen gemeente en opvanginstelling aangeleverd. Om dubbelstellingen te voorkomen, zijn bij de rapportage over de totalen (§2.3.1) alleen de cijfers van de gemeenten meegeteld.

Tabel 2. Meegekomen kinderen in de maatschappelijke opvang

De symbolen in onderstaande tabel hebben de volgende betekenis:

-: geen respons

?: geen zicht op het aantal meegekomen minderjarige kinderen in de opvang

t: telling; s: schatting

Tabel 2. Aantal minderjarige kinderen in de maatschappelijke opvang, meegekomen met de ouder(s)

	GEMEENTE		OPVANG	
	Peildatum	2014	Peildatum	2014
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Alkmaar	?	?	-	-
Almelo	0 ^t	9 ^t	a	a
Almere	4 ^t	15 ^t	-	-
Amersfoort	-	-	?	?
Amsterdam ^b	460 ^s	-	600 ^s	600 ^s
Apeldoorn	0 ^t	0 ^t	-	-
Arnhem	22 ^t	29 ^t	-	-
Assen	0 ^t	0 ^t	-	-
Bergen op Zoom	9 ^t	20 ^t	-	-
Breda	25	32	-	-
Delft	31 ^t	43 ^t	-	-
Den Haag	39 ^t	113 ^t	?	?
Den Bosch	-	-	5 ^t	38 ^t
Den Helder	-	-	-	-
Deventer	0 ^t	9 ^t	-	-
Doetinchem	3 ^s	3 ^s	-	-
Dordrecht	-	-	-	-
Ede	4 ^s	4 ^s	-	-
Eindhoven*	55 ^t	99 ^t	55 ^t	99 ^t
Emmen	0 ^t	0 ^t	-	-
Enschede	18 ^s	38 ^s	a	a
Gouda	9 ^t	18 ^t	-	-
Groningen	-	-	7 ^t	17 ^t
Haarlem	45 ^t	40 ^s	-	-
Heerlen	-	-	17 ^t	55 ^t
Helmond	-	-	-	-
Hilversum*	8 ^t	18 ^t	8 ^t	18 ^t
Hoorn	-	-	-	-
Leeuwarden	25 ^s	-	24 ^s	120 ^s
Leiden	9 ^t	25 ^t	-	-
Maastricht	-	-	-	-
Nijmegen	-	20 ^s	-	-
Oss*	30 ^t	7 ^t	30 ^t	78 ^t
Purmerend*	30 ^s	40 ^s	30 ^s	40 ^s
Rotterdam	-	-	148 ^t	189 ^s
Spijkensisse	12 ^t	16 ^s	-	-
Tilburg*	44 ^s	80 ^s	44 ^s	80 ^s
Utrecht	-	-	-	-
Venlo	26 ^t	18 ^s	-	-
Vlaardingen	-	-	51 ^t	117 ^t
Vlissingen	-	-	-	-
Zaanstad	-	-	-	-
Zwolle	?	?	-	-
Landelijk/bovenregionaal ^a	n.v.t.	n.v.t.	35 ^a	50 ^a
Landelijk/bovenregionaal	n.v.t.	n.v.t.	28	76

a: Humanitas Onder Dak leverde cijfers op organisatieniveau. Humanitas heeft opvanglocaties in Almelo, Enschede en Hengelo.

b: De cijfers aangeleverd door de opvanginstelling waren afwijkend van de gemeentelijke cijfers. Dit is te verklaren doordat in de gemeentelijke cijfers alleen de dakloze gezinnen zijn meegenomen waarvan de opvang gefinancierd wordt vanuit het budget voor maatschappelijke opvang. Bij de rapportage over de totalen in §2.3.2 zijn alleen de gemeentelijke cijfers meegeteld.

* Cijfers zijn in overleg tussen gemeente en opvanginstelling aangeleverd. Om dubbelstellingen te voorkomen, zijn bij de rapportage over de totalen (§2.3.2) alleen de cijfers van de gemeenten meegeteld.

Tabel 3. Verblijfsduur per voorzieningensoort

In onderstaande tabel zijn alleen de centrumgemeenten opgenomen waarvan gegevens over de verblijfsduur bekend zijn, hetzij geleverd door de centrumgemeenten of opvanginstelling^{MO}.

Tabel 3. Gemiddelde verblijfsduur gezinnen per voorzieningensoort

	Opvang specifiek voor gezinnen*				Reguliere opvang, niet specifiek voor gezinnen*			
	Crisisopvang	Gezinskamers	Doorstroomwoningen	Woonbegeleiding	Nachtopvang	24 uren (crisis) opvang	24 uren woonvoorziening	Begeleid wonen
Almelo ^{MO}	<1 mnd	>6 mnd	>6 mnd	>6 mnd	<1 mnd	<1 mnd	>6 mnd	>6 mnd
Almere	3-6 mnd	-	-	-	-	-	-	-
Amersfoort	-	-	-	-	-	3-6 mnd	-	>6 mnd
Amsterdam ^{MO}	-	>6 mnd	>6 mnd	>6 mnd	-	-	-	-
Arnhem	>6 mnd	-	>6 mnd	>6 mnd	-	-	-	-
Bergen op Zoom	>6 mnd	>6 mnd	-	-	-	-	-	-
Delft	-	-	-	>6 mnd	-	-	-	-
Den Haag	-	-	3-6 mnd	-	-	-	-	-
Eindhoven	3-6 mnd	-	3-6 mnd	-	-	-	-	>6 mnd
Enschede	Zie Almelo							
Groningen	-	-	-	-	-	>6 mnd	-	>6 mnd
Haarlem	-	3-6 mnd	-	1-3 mnd	-	-	-	-
Heerlen	-	>6 mnd	-	-	-	-	3-6 mnd	-
Hilversum	-	1-3 mnd	>6 mnd	-	<1 maand	1-3 mnd	-	3-6 mnd
Leeuwarden	-	-	-	-	-	3-6 mnd	-	-
Purmerend	-	-	>6 mnd	-	-	-	-	-
Rotterdam ^{MO}	-	-	-	>6 mnd	-	-	-	-
Spijkenisse	-	>6 mnd	>6 mnd	3-6 mnd	-	-	-	-
Utrecht ^{MO}	3-6 mnd	3-6 mnd	>6 mnd	>6 mnd	-	1-3 mnd	-	>6 mnd
Venlo	-	-	-	-	-	3-6 mnd	-	-
Vlaardingen ^{MO}	1-3 mnd	-	>6 mnd	>6 mnd	-	-	-	-
Zwolle	>6 mnd	<1 maand	-	>6 mnd	-	-	-	-

*Humanitas Onder Dak leverde cijfers op organisatieniveau. Humanitas heeft opvanglocaties in Almelo, Enschede en Hengelo.

*Toelichting bij de voorzieningensoorten:

Opvang specifiek voor gezinnen:
Crisisopvang voor gezinnen
Gezinskamers in de 24-uurs opvang
Doorstroomwoningen voor gezinnen
Woonbegeleiding voor gezinnen die doorstromen van opvang naar een zelfstandige woning
Reguliere opvang, niet specifiek voor gezinnen:
Nachtopvang
24 uren (crisis) opvang
24 uren woonvoorziening
Begeleid wonen

Tabel 4. Fysieke organisatie gezinsopvang

In onderstaande tabel zijn alleen de centrumgemeenten opgenomen die informatie aanleverden over de fysieke inrichting van de gezinsopvang.

- Buiten de MO: de opvang van gezinnen vindt plaats in voorzieningen buiten de instelling voor maatschappelijke opvang (de gezinsopvang is fysiek gescheiden van de daklozenopvang)
- Aparte units: de opvang van gezinnen vindt plaats in aparte units binnen de instelling voor maatschappelijke opvang
- Binnen de MO: de opvang van gezinnen vindt plaats binnen de instelling voor maatschappelijke opvang; er is geen sprake van fysieke scheiding van gezinsopvang en daklozenopvang

Tabel 4. Fysieke organisatie gezinsopvang

	Buiten de MO	Aparte units	Binnen de MO
Alkmaar	√	√	√
Almelo			√
Almere		√	
Amsterdam	√	√	
Arnhem	√		
Bergen op Zoom	√		
Breda			√
Delft	√		
Den Haag	√		
Deventer			√
Doetinchem	√		
Ede	√		
Eindhoven	√	√	
Gouda		√	
Haarlem	√		
Hilversum		√	
Hoorn		√	
Leeuwarden			√
Leiden	√		
Maastricht	√		√
Nijmegen		√	
Oss	√		
Purmerend			√
Spijkenisse	√		
Tilburg	√		√
Venlo			√
Vlaardingen	√		
Zwolle	√		

Tabel 5 Samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp

We vroegen centrumgemeenten in hoeverre ze de volgende stelling van toepassing vonden op hun gemeente.

Is er sprake van het stimuleren van samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp in het inkoopbeleid?

In onderstaande tabel zijn alleen de centrumgemeenten opgenomen die reageerden op de stelling.

Tabel 5. Stimulering samenwerking tussen maatschappelijke opvang en jeugdhulp in inkoopbeleid

	Mee eens	Neutraal	Oneens	Weet niet
Alkmaar	√			
Almelo	√			
Almere				√
Amsterdam			√	
Apeldoorn	√			
Arnhem				√
Assen		√		
Bergen op Zoom			√	
Breda	√			
Delft		√		
Deventer			√	
Doetinchem	√			
Ede	√			
Eindhoven		√		
Gouda		√		
Haarlem	√			
Hilversum			√	
Hoorn			√	
Leeuwarden	√			
Leiden				√
Maastricht	√			
Nijmegen		√		
Oss		√		
Purmerend		√		
Spijkenisse	√			
Tilburg		√		
Venlo				√
Zwolle		√		

Tabel 6. Integraal Wmo-jeugdbeleid voor dakloze gezinnen

We vroegen centrumgemeenten in hoeverre ze de volgende stelling van toepassing vonden op hun gemeente.

Het gemeentelijk Wmo-beleid ten aanzien van de opvang van dakloze gezinnen is afgestemd op het Jeugdwetbeleid voor multi-probleemgezinnen: er is er voor dakloze gezinnen een integraal beleid Wmo-Jeugdwet.

In onderstaande tabel zijn alleen de centrumgemeenten opgenomen die reageerden op de stelling.

Tabel 6. Integraal Wmo- Jeugdbeleid voor dakloze gezinnen

	Mee eens	Neutraal	Oneens	Weet niet
Alkmaar		√		
Almelo	√			
Almere			√	
Amsterdam			√	
Apeldoorn			√	
Arnhem	√			
Assen		√		
Bergen op Zoom			√	
Breda				√
Den Haag	√			
Deventer				√
Doetinchem	√			
Ede			√	
Eindhoven	√			
Gouda		√		
Haarlem		√		
Hilversum	√			
Hoorn		√		
Leiden				√
Maastricht	√			
Nijmegen		√		
Oss		√		
Purmerend		√		
Spijkenisse		√		
Tilburg		√		
Venlo			√	
Vlaardingen		√		
Zwolle		√		

Tabel 7 Aandacht voor kind, veiligheid, ouderschap en opvoeding

We vroegen opvanginstellingen om aan te geven in hoeverre ze de volgende stellingen van toepassing vonden.

Aandacht kind bij intake: Voor elk kind dat in de opvang binnenkomt, is aandacht in de intake. De intake omvat de kennismaking met ouder(s) en kind(eren), waarin expliciet wordt stilgestaan wordt bij elk van de kinderen.

Aandacht voor veiligheid kind: Er is aandacht voor de veiligheid van het kind. Niet alleen de fysieke veiligheid, maar ook de emotionele veiligheid van het kind en kansen voor ontwikkeling in de opvang en na de periode van de opvang.

Aandacht voor ouderschap, opvoeding en veiligheid: Er is aandacht voor veiligheid, ouderschap en opvoeding en het helpen van het kind bij de verwerking van zijn ervaringen.

In onderstaande tabel zijn alleen de responderende opvanginstellingen opgenomen.

Tabel 7 Aandacht voor kind, veiligheid, ouderschap en opvoeding, volgens opvanginstellingen.

Opvanginstelling in gemeente:	Aandacht kind bij intake	Aandacht voor veiligheid kind	Aandacht voor ouderschap, opvoeding en veiligheid
Amsterdam	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Rotterdam	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Heerlen	Mee eens	Neutraal	Neutraal
Tilburg	Neutraal	Neutraal	Neutraal
Hilversum	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Amersfoort	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Almelo en Enschede	Oneens	Mee eens	Oneens
Groningen	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Landelijk/bovenregionaal	Neutraal	Neutraal	Neutraal
Vlaardingen	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Den Bosch	Oneens	Mee eens	Mee eens
Oss	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Utrecht	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Leeuwarden	Neutraal	Neutraal	Neutraal
Eindhoven	Mee eens	Mee eens	Mee eens
Den Haag	Mee eens	Mee eens	Mee eens

Literatuur

CBS (2015). *Begrippen*. [cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=2990](https://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/begrippen/default.htm?ConceptID=2990), geraadpleegd op 19 september 2015.

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2010). *Huisvesting van statushouders door gemeenten*.

Federatie Opvang (2012). *Quick Scan Gezinnen in de maatschappelijke opvang*. Amersfoort: Federatie Opvang.

Federatie Opvang/Bureau van Montfoort (2013). *Factsheet methodiek Veerkracht*. Amersfoort: Federatie Opvang; Woerden: Bureau van Montfoort/Collegio.

Federatie Opvang (2014). *Factsheet Maatschappelijke Opvang in 2013*. Amersfoort: Federatie Opvang.

Federatie Opvang (2015). Schriftelijke mededeling.

Intentieverklaring Kind Centraal (2015). Het Vergeten Kind, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Jeugdzorg Nederland, Federatie Opvang, Alliantie Kind in Gezin, Kompaan en De Bocht, Dushi Huis, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Kloppenburg, R., C. Akkermans, W. de Graaf, en L. van Doorn (2008). *'Het stereotype beeld van een dakloze is dat hij een alleenstaande man is'*. *Opvang van gezinnen na huisuitzetting*. Amersfoort: Federatie Opvang.

Leger des Heils (2015). *Jaardocument 2014*. Almere: Stichting Leger des Heils Welzijns- en Gezondheidszorg.

Ministerie van VWS (2014). *Maatschappelijke Opvang*. Brief van de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Tweede Kamer, vergaderjaar 2014-2015, 29 325, nr. 70.

Planije, M., Tuynman, M., Hulsbosch, L., en Velden, C. van der (2012). *Monitor Stedelijk Kompas 2011: plan van aanpak maatschappelijke opvang in 39 centrumgemeenten*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Planije, M., Tuynman, M., Hulsbosch, L. (2014). *Monitor Stedelijk Kompas 2013. Plan van aanpak maatschappelijke opvang in 39 centrumgemeenten*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Ruig, L. de, Hollander, M., Langerak, N., Bokdam, J. (2014). *Quick scan versterken preventie huisuitzettingen. Eindrapport*. Zoetermeer: Panteia. Research to Progress.

Tuynman, M., Muusse, C., Planije, M. (2013). *Opvang landelijk toegankelijk? Onderzoek naar regiobinding en landelijke toegankelijkheid van de maatschappelijke opvang*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Tuynman, M., Planije, M., Hulsbosch, L., Place, C. (2013). *Monitor Stedelijk Kompas 2012. Plan van aanpak maatschappelijke opvang in 39 centrumgemeenten*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Tuynman, M., Planije, M. (2013). *Monitor Plan van Aanpak Maatschappelijke Opvang: Rapportage 2012: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht*. Utrecht: Trimbos-instituut.

